ДІЙОВІ ОСОБИ:

Юркевич

Ліда

Доктор Карфункель

Таратута

Машиніст Черевко

Оля, його дружина

Лундишев

Софія Петрівна

Полковник

Поручик

Комісар військового поїзда

Секретар партосередку

Капельмейстер Куриця

1-й

2-й — залізничники.

З-й /

Усачиха

Дівчинка

Жінки робітників на станції, носильник, залізничники, червоноармійці, робітники з радгоспу, баби з курми, музики.

Дія відбувається на одній залізничній станції, але в різні часи:

дія перша — 1912 року

дія друга — 1919 "

дія третя — 1920 "

дія четверта — 1929 "

ДІЯ ПЕРША

Пасажирська кімната на невеличкій залізничній станції. Два вікна, канапа, стіл. Годинник. Ліворуч двері з написом "Дамська кімната", праворуч — "Вхід". Літній вечір. За вікнами зеленкуваті станційні вогні. Доктор Карфункель сидить з ногами на канапі, попиває чай; виймає з футлярів і знову ховає багато різноманітних годинників. Це худорлявий, невизначеного віку, елегантно одягнений пан. Права щока пов'язана червоною шовковою хусткою.

За вікнами звичайні станційні звуки. Миготять вогники, гучно лунають гудки паровозів.

І

Входить Юркевич, молода людина років 25, а за ним носильник вносить і становить на підлогу чималенький-таки чемодан, добре запакований у парусину і зав'язаний вірьовкою.

Ю р к е в и ч. До Москви білет другого класу і плацкарту.

Н о с и л ь н и к. Каси ще не відчиняли. Багажу здавати не будете?

Ю р к е в и ч. Ні, ні, чемодан я візьму з собою. Чи скоро поїзд, не знаєте?

Н о с и л ь н и к. Ще не дзвонили. Мабуть, скоро. За півгодини, якщо не спізниться. (Виходить, не причинивши дверей).

К а р ф у н к е л ь (роздратовано). Донерветер! Потрудіться закриваль двері. Протяг, холодник!

Ю р к е в и ч. Даруйте — свіже повітря!

К а р ф у н к е л ь. Повітря, повітря! Зальбадерей! Безглюздий балакня. Повітрю і дурням двері завжди відкриті. Зачиняль двері! Я застудильсь, чуєте?

Ю р к е в и ч. Бог з вами — надворі така спека!

К а р ф у н к е л ь. Спека, спека... Я вам казав, що я хворий? Їх габе цаншмерц. У мене пекучий зубний біль. 0-о-о-у, проклятий країна! Вічний простуда, вічний зубний біль. У-у-у!

Ю р к е в и ч. Вибачте, будь ласка, я не знав. (Зачиняє двері). Цілком вам співчуваю. Зубний біль — це така мука, такий пекельний біль... Цілком вас розумію, шановний пане, пробачте, не маю честі...

К а р ф у н к е л ь (трохи підводиться, стогнучи). Карфункель, таємний радник і доктор механіки.

Ю р к е в и ч. Дуже приємно. Юркевич, учитель гімназії, трохи літератор. Значить, ви німець, таємний радник — о, це великий чин!

К а р ф у н к е л ь. Справа не в назвах, а в суть. Моя спеціальність — час. Дзигарі, годинники, механізм...

Ю р к е в и ч. О, то ви, значить, механік... майстер, що робить годинники? А я думав...

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Годинники роблять ремісники, дурні, що не бачать далі свій ніс. Абер я єсть майстер часу. Майстер, що розуміє життя — життя і його механізм. Га!

Ю р к е в и ч. Пробачте, я не хотів вас образити. Хм, напевно, якийсь чудак...

К а р ф у н к е л ь. Робити годинники... Зальбадерей! Для кого — для дурнів, що не вміють рахувати час! Ох-ох-ох! (Хапається за щоку).

Ю р к е в и ч. Не перестає? Знаєте, був час, коли я страшенно мучився зубами, найменший протяг — просто хоч плач. І знаєте, що мені допомогло? Краплі! Був я якось в одних знайомих на селі — і ось один старенький лікар порадив мені приймати краплі. То можете собі уявити — від однієї краплі неначе рукою зняло. Це якісь стародавні і дуже міцні ліки — здається, беладонна, гвоздична олія, опій, але надзвичайно допомагає, надзвичайно. І знаєте — це було давно, зуби тепер у мене не болять, але я навіть в дорозі ніколи не розлучаюся з цими краплями, завжди вожу з собою.

К а р ф у н к е л ь (схоплюється і починає вклонятися, тримаючись за щоку). О, мій любий пане, майн лібер гер Юрі-Юрі-кевич! Яке щастя, що

я вас зустрів! Не відмовте ж і мені один крапля цього лікарства. Буду вам надзвичайно вдячний, 0-о-о-у, проклятий біль!

Ю р к е в и ч (збентежено). О, звичайно, звичайно, з охотою. (Шукає в шкіряній торбинці, що висить у нього через плече). Але... але, ви розумієте, яка досада — в торбинці їх немає. Мабуть, я поклав їх в чемодан. Так, звичайно, в чемодан. Тепер я пам'ятаю — вони в японській шкатулці.

К а р ф у н к е л ь. В шкатулці? О, чудово! Дуже прошу вас, мій любий друже, один тільки крапля!

Ю р к е в и ч (починає дратуватися). Та що це ви! Дістати краплі з цього чемодана? Шкатулка на самому дні! Ви бачите, як він запакований? І думати нічого...

К а р ф у н к е л ь. Абер благаю вас, мій шляхетний молодий друже, о-о-у! Майн бестер гер!

Ю р к е в й ч (роздратовано). Але ви розумієте, що я їду? Та щоб тільки розв'язати цей чемодан, потрібно принаймні півгодини. А скласти, а знову запакувати? А ви чули, через півгодини поїзд? А якщо я не потраплю на цей поїзд, то тоді... фу, навіть подумати жах!

К а р ф у н к е л ь. О-о... ой... який страшний біль! Благаю вас, мій любий пане, майн зюсер гер... якби ви знали, який це жахливий... о-о-о!.. який... у-у-у!

Ю р к е в й ч. Але ви розумієте, що це неможливо? Тепер розв'язувати чемодан! То я не потраплю на поїзд. А коли я не потраплю на поїзд, я втрачу мою найкращу мрію. Через півгодини останній поїзд на Москву.

К а р ф у н к е л ь. У... у... о! Один крапля!

Ю р к е в й ч. Та ви чули — останній поїзд на Москву. А якщо я завтра вранці не буду в Москві, я не потраплю в Париж. У Париж, про який я стільки мріяв!

К а р ф у н к е л ь. Париж? Ви їдете в Париж?

Ю р к е в й ч. Так, я купив білет в екскурсію, що їде на виставку! Екскурсія виїжджає з Москви завтра о дванадцятій годині — значить, якщо я спізнюся, пропали і гроші і всі мої надії. Ви розумієте, як я хвилююсь? Потрапити в Париж, за кордон, на виставку — хіба трапиться вдруге така оказія? Якби ви прожили десять років у нашій глушині, ви б знали, чого варта мрія. Може, тут вирішується моя доля — я трохи пишу... і, може, в Парижі... е, та що й казати!

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Безглюздий балакня. Вирішується доля... Розумна людина сам робіль своя доля, у-у-у! (Сідає край стола). Ві просто не бажаль мені допомогаль. Можна двадцять разів розв'язаль і зав'язаль двадцять таких чемодан... О... о... проклятий біль! (Тихенько стогне).

Юркевич, схвильований, ходить по кімнаті. Пауза.

К а р ф у н к е л ь (раптом скрикує і нахиляється, шукаючи чогось на підлозі). А! Донерветер! Тримайте, тримайте, він біля, вас, він покотіться!

Ю р к е в и ч (підбираючи ноги). Хто покотився, хто покотився, де?

К а р ф у н к е л ь (лазячи по підлозі). Не наступіть з ногами! Один... два... три.

Ю р к е в и ч (шукає, нахилившись). Та що саме?

К а р ф у н к е л ь (показуючи маленьку золоту коробочку). Я розсипаль... дванадцять... дванадцять пілюльок... такий маленький пілюлечка. Будь ласка, допоможіть знаходіль!

Обидва нахиляються і шукають по всій кімнаті.

К а р ф у н к е л ь. Обережно, не наступіть з ногами! Два... три... цвай... драй...

Ю р к е в и ч. Знайшов, знайшов! Одна, дві, ще одна, ще...

К а р ф у н к е л ь. Дякую, данке. (Шукають). Бітте нох. Чотири, п'ять... Данке зер. Дякую. Будь ласка, ще трошки. Ага, нох айне...

Ю р к е в и ч (шукає). Всі?

К а р ф у н к е л ь. Ні, ще дві. Ага, ще є! Ще одна, будь ласка, ще один. Зібен, ахт — ще один...

Ю р к е в и ч. Ніде більше немає. Не видно.

К а р ф у н к е л ь. Може, закотілься під чемодан? Подивіться, будь ласка, з очима.

Ю р к е в и ч (штовхає чемодан). Ні, нічого подібного.

К а р ф у н к е л ь. Нема? Яка неприємна пригода! А може, під порогом?

Ю р к е в й ч. Та годі-бо — скільки не стає?

К а р ф у н к е л ь. Один.

Ю р к е в и ч. Однієї? Ну, то чи варто за одну турбуватись? Все одно вона забруднилася на підлозі.

К а р ф у н к е л ь. Але його не можна так залишати. Не можна...

Ю р к е в и ч. Не можна? Але чому?

К а р ф у н к е л ь. Дас іст гіфт. Це отрута.

Ю р к е в и ч (дме на пальці і дістає хустку). Отрута?

К а р ф у н к е л ь. Дуже міцний отрута, алькалоїд. Я його добуваль з один квітка. (Шукає). Якщо людина ковталь один пілюлька — він уміраль за чотири секунди, як один муха, ві айне фліге. Параліч, удар — жоден лікар не пізнає, від чого. Я не можу його тут залишити. (Шукає, заглядаючи під стільці).

Ю р к е в и ч. Ніде нічого не видно. (Витирає руки хусткою).

К а р ф у н к е л ь (невдоволений, ховає коробочку в кишеню). О-о, знову! (Хапається за щоку). У-у-у, проклятий біль! (Падає в крісло, вигинаючись від болю). У-у-у! Яка му... о-у-у! Абер дас іст... (Зривається на ноги). О, благаю вас, благаю вас, пане вчителю, майн лібер шульмайстер!

II

Цієї хвилини чути частий дзвін оповістки.

Н о с и л ь н и к (швидко входить з квитком у руці). Прошу білетик, 11 карбованців 75 копійок. Прошу!

Ю р к е в и ч (заквапився). А? Що? Білет? Ага! Дзвінок — чуєте?

Н о с и л ь н и к. З Києва — оповістка на ваш поїзд. (Бере з підлоги чиїсь речі).

Ю р к е в и ч. Ага. То несіть. Несіть мерщій на перон. (Хапається за чемодан). Мерщій!

Н о с и л ь н и к. Та ні ж бо, ні, ще рано. Ще через двадцять чотири хвилини, якщо не спізниться. Я зайду — не звольте турбуватись.

Ю р к е в и ч. Стривайте, носильник! Стривайте! (Поривається до дверей за носильником). Носильник!

К а р ф у н к е л ь (хапає Юркевича за руку). Просіть чого хочете! Одну лише краплю!

Ю р к е в и ч (обурений). Та ви просто глузуєте! Та ви чули, що через двадцять чотири хвилини буде поїзд? Ви чули? Ви знаєте, що для мене ця подорож — мета всього життя? Я ж казав вам, що не можу спізнитися на поїзд!

К а р ф у н к е л ь. Один крапля! (Стогне). У-у-у!

Ю р к е в и ч (у гніві). Треба двадцять хвилин, щоб тільки розпакувати цей чемодан! А щоб його знову запакувати, треба тричі упріти, і ви хочете, щоб я за двадцять чотири хвилини... Тьфу! Двадцять чотири хвилини! (Береться за голову, знімає пальто і, відсапуючись, витирає хусткою лоба). Та це просто глум, натиск на інтелігентну людину!

К а р ф у н к е л ь (що відійшов був до стола, зігнувшись і тримаючись за щоку, тепер обертається розгніваний, забувши навіть про зубний біль). А, натиск на інтелігентну людину! Дас іст юбермесіг! О, я дуже хотів, щоб хтось справді натиснув на вас — на руський інтелігент — і змусив вас робити. Працювати. Працювати, а не мріяти

про краще життя, не ворухнувши пальцем, щоб його завоювати, здобути!

Ю р к е в и ч. Неправда! Не наша провина, що нам не дають працювати!

К а р ф у н к е л ь. Вам не дають! Ві самі єсть лежебок і ледар — ві, руський інтелігент! Ві чекаєте десять років там, де потрібні хвилини. Ось і тепер ві пошкодуваль для хворій людина двадцять чотири хвилини — нікчемні хвилини вашого життя. Ві говоріль, що двадцять чотири хвилини не досить, щоб розв'язати паршивий чемодан? А ви знаєте, що таке час? О, я довго вивчав проблему часу і дещо розумію в житті. Ви чули коли-небудь про "закон тісного часу", повного, як склянка з водою?

Ю р к е в и ч (береться за голову). Закон тісного часу! Хіба час може бути тісний? Це ж не черевик, щоб бути тісним або завеликим.

К а р ф у н к е л ь. Ві й цього навіть не зналь! Ві десять років мріяли про такий пустий подія, як поїхати за кордон. А ві знаєте, скільки подій може вміститися в один півгодина, якщо вони захочуть потіснитись? Не знаєте? Ну, звісно, для вас потрібні роки, щоб діждатись один подія. Коли ві одержаль листа або ночуваль в чужий жінка, ві вважаль, що це величезний подія, якої стане на чотири роки!

Ю р к е в и ч. Це божевілля! Прощавайте, я не маю часу слухати ваші теревені.

К а р ф у н к е л ь. Ві не маєте часу? Та невже? (Виймає з кишені годинника і починає його накручувати, той мелодійно грає). А ваші двадцять чотири хвилини, яких ві для мене пошкодуваль. Стережіться — ха-ха! — щоб в них не поналазиль події, від яких ви так старанно ховалься. О, ві ще не зналь, скільки подій може трапитись за двадцять чотири хвилини! За цей час можна знайти щастя, можна втратити щастя, можна покохати на все життя. Так, так, можна навіть умерти —

або кого-небудь убити — і все за ті самі двадцять чотири хвилини. А не те що розв'язати чемодан. Ха-ха! Ну, ну, побачимо, чи пощастить вам зберегти для себе ці двадцять чотиги хвилини, яких ві для мене пошкодуваль.

Виходить, тихо сміючись.

Ю р к е в и ч (очманілий, падає на стілець). Знайти щастя, втратити щастя... покохати на все життя... кого-небудь убити... (Зривається на рівні ноги). Диявол! Це якийсь кошмар, краще піти на перон. (Надягає пальто і з зусиллям тягне свій чемодан до дверей). Мерщій на повітря!

III

Але двері розчиняються і входить Софія Петрівна, дама років ЗО, брюнетка, в чорному манто і вуалі, яку вона відкидає нетерплячим рухом руки.

Ю р к е в и ч (злякано). Софія Петрівна! Ви! Ви!

С о ф і я П е т р і в н а. Не сподівалися? Не чекали?

Ю р к е в и ч. Я.. я дуже радий... Я не знав, що ви повернулися з села... Добрий вечір, моя дорога!

С о ф і я П е т р і в н а (не приймаючи його руки), Справді — ви не знали? Ви гадали, що я на дачі і ні про що не довідаюсь і ви встигнете спокійно поїхати? Встигнете поїхати з вашою... коханкою, з цією Марусею, або я вже не знаю з ким.

Ю р к е в и ч. Та господь з вами! Якою Марусею? Я ж один — зовсім один!

С о ф і я П е т р і в н а. І ось я довідалась — яка невдача! Але нехай ви мене розлюбили, нехай не любили ніколи — це я готова пробачити, готова. Але чи подумали ви про мій гонор, чи подумали ви про те жахливе...

Ю р к е в и ч. Але, запевняю вас, дорога Софіє Петрівно! Соню!

С о ф і я П е т р і в н а. Що я пережила за ці хвилини! Ціле місто говорило про вас, на всіх перехрестях кричали про ваш від'їзд, і лише я — одна я — нічого не знала. (Ламає руки). Який сором! Яка ганьба!

Ю р к е в и ч (у розпачі). Але я дійсно їду в Париж на виставку, невже ж це такий злочин? Це якийсь кошмар — справжній зубний біль...

С о ф і я П е т р і в н а. А ця ваша Маруся, яка з вами їде, це теж кошмар? Теж зубний біль?

Ю р к е в и ч. Але присягаюся вам усім святим...

С о ф і я П е т р і в н а. Не брешіть. Марія Іванівна мені все (сідає і плаче, затулившись хусткою), все... розказала. Облиште... не чіпайте мене!

Ю р к е в и ч. Та це ж неправда, брехня! Соню, моя дорога, заспокойся, благаю тебе. Соню! Господи! Справді, краще розв'язати три чемодани, чотири, двадцять чемоданів і скринь.

С о ф і я П е т р і в н а (підводиться). Тікати крадькома, тікати від мене, яка віддала йому все, що може віддати жінка!

Ю р к е в и ч. Соню! Благаю тебе! (Озирається). Скандал — зараз поїзд.

С о ф і я П е т р і в н а. Любов, душу, честь! І тепер, коли всі говорять про мій скандал.... А! Хтось іде! (Опускає вуаль). Тікати з іншою, з першим дівчиськом...

Ю р к е в и ч (у розпачі). Та їй-бо ж це неправда! Я один — невже ти не віриш?

С о ф і я П е т р і в н а. Сюди йдуть. Прощайте. Можете їхати. Можете тікати один або вдвох — мені однаково. Коли я побачила, як ви злякалися, мені стало гидко. А тим часом — дивіться, якби я застала вас удвох (виймає з торбини маленький револьвер), мені здається, що я... (Юркевич злякано відступає). Прощайте!

Швидко виходить, зіпхнувши з порога графа Лундишева, що спішив увійти.

Юркевич, очманілий, сидить на своєму чемодані.

IV

Ю р к е в и ч. Та після цього зубний біль... сама тобі насолода!

Л у н д и ш е в (жвавий дідусь у шикарному пальті і плескуватому кашкеті). Чорт візьми, трохи не збила з ніг — не жінка, а буря, ураган!

Ю р к е в и ч (знесилений). Іменно ураган... Зубний біль!

Л у н д и ш е в (помічає Юркевича). Слава богу, ще тут. Пардон, якщо не помиляюсь, мсьє Юркевич?

Ю р к е в и ч (підводиться). Я — Юркевич, до ваших послуг!

Л у н д и ш е в. Дуже, дуже радий! Граф Лундишев. Давно шукав нагоди —можна сказати, ваш поклонник. Чув вашу лекцію в нашому клубі взимку — про містичний анархізм або анархічний містицизм — точно не пам'ятаю. Дуже мило, дуже мило! Але справа не в тому. Страшенно поспішав. Слава богу, ви ще не поїхали, фу!

Ю р к е в и ч. Ви... хотіли мене бачити?

Л у н д и ш е в (сідає). Курите? Будь ласка. Ну, звичайно ж, мчав двадцять верст із села. Справа ось у чому. Вчора в мене обідав Андрій Іванович, ваш директор, і між іншим розповів, що один його вчитель — тобто, розумієте, ви, їде в Париж на виставку. Я так і підскочив. Коли? — питаю. Та, каже, завтра, якщо вже не поїхав. Сідаю в екіпаж і лечу на станцію...

Ю р к е в и ч. Ви хотіли мені щось доручити?

Л у н д и ш е в. От-от! Маленьке, але дуже цікаве доручення. Буду вам безмежно вдячний!

Ю р к е в и ч. Будь ласка, дуже приємно...

Л у н д и ш е в. Любий мій, ви повинні привезти мені з Парижа принцесу Буль-Буль ель Газар...

Ю р к е в и ч. При... принцесу Буль-Буль?

Л у н д и ш е в (регоче). Ха-ха-ха! Заспокойтеся, це не так уже важко. Ця принцеса є не що інше, як чудова, е... принадна, е... чарівна курочка. Курка, ви розумієте?

Ю р к е в и ч. Ку... курочка?

Л у н д и ш е в. Ну, так, курочка. Треба вам сказати, що я завзятий курівник. В моєму маєтку, в Лундишевці, ціле куряче містечко — щось невимовне. Такий, розумієте, парк, грати, будиночки, вода — всі існуючі породи курей — кури малайські, японські, брабантські, китайські, бентами, плімутроки, лангшани, кури жовті, червоні, сині і білі, кури малесенькі і величезні — словом, ціле куряче царство. А які півні! О! Якби ви бачили мого герцога де Гіза! Весь, розумієте, чорний, неначе в оксамиті, а яка велична постава — куди тобі Шаляпін! Хоч зараз на сцену.

Ю р к е в й ч. Скажіть, просто дивно!

Л у н д и ш е в. Да, так ось про нашу принцесу. Ви, звичайно, розумієте, що я стежу за всіма виставками, журналами з курівництва і таке інше. Сам багато разів посилав курей на виставки, маю силу медалей, дипломів і т. д. І ось тиждень тому одержую останній журнал з Парижа — і що ж ви думаєте? Довідуюсь, що на виставці в числі інших чудес виставлено предивну, чудову, надзвичайно гарну, невимовної краси курочку. Індійська порода — принцеса Буль-Буль ель Газар. Ви розумієте? Небувала рідкість, єдиний в Європі екземпляр. Ні в Ротшільда, ні в лорда Дурлея нічого подібного немає. Можете собі уявити, як я розхвилювався!

Ю р к е в й ч. Чим же вона така надзвичайна? Пробачте, адже ж я в цій справі профан.

Л у н д и ш е в. Як чим надзвичайна?! Це ж курка індійської породи з Індаура. Навіть в Індії вона майже невідома. А яка краса! Які груди, ноги, голова, — а пір'я! Зовсім золотого кольору, наче в казці. Це поема, а не курка.

Ю р к е в и ч (сміючись). Ну, звісно, якщо поема...

Л у н д и ш е в. А ім'я! Принцеса Буль-Буль ель Газар — знаєте — з арабських казок. Да, так ось, як тільки я прочитав про це диво, — зараз же телеграму, що її купую, а другу — моєму братові в Париж — графові Івану, щоб він сплатив гроші. Але уявіть собі мою досаду: граф Іван, мій брат, виїхав в Біарріц — я в розпачі! Переказати гроші — ви розумієте? — невідомо кому. І раптом чую про вашу поїздку. Врятуйте, мій дорогий, одвезіть гроші, привезіть принцесу!

Ю р к е в и ч (нерішуче). Звичайно... хоча, справді, не онаю...

Л у н д и ш е в (виймає пакет). Мушу вам сказати, що сума досить солідна — п'ятдесят тисяч франків, а на наші гроші вісімнадцять тисяч п'ятсот карбованців. Ну, про всякий випадок і для рівного рахунку двадцять тисяч — може, мито, курс і таке інше. Двадцять тисяч карбованців.

Ю р к е в и ч. Двадцять тисяч карбованців за курку! За курку!

Л у н д и ш е в. Ну, звичайно, за курку, а не слона. Не розумію, чому тут дивуватися? Та ви знаєте, щоб впіймати і привезти в Європу принцесу Буль-Буль, треба було спорядити цілу експедицію. Треба було — розумієте? — виряджатися на південь Індаура, дряпатися по горах Сатпури, плавати по річці Чамбал, пробиратися в джунглях, тікати від тигрів і зазнати силу пригод. Я ж вам кажу — справжнісінька тисяча і одна ніч!

Ю р к е в и ч. Так, звичайно, — вибачте мою необізнаність. Але все ж таки — двадцять тисяч карбованців за одну курку!

Л у н д и ш е в. За одну курку, за одну курку! Ви краще скажіть, згоджуєтеся ви чи ні?

Ю р к е в и ч. Дозвольте, але ж я їду для розваги, для відпочинку, а в такому разі мені доведеться зразу повернутись та ще... з куркою. Можете собі уявити?

Л у н д и ш е в. Пусте, дурниці! Проїздитесь за один тиждень — і можете знову в Париж. Я знаю, ви людина молода, небагата — на дорогу і за комісію пропоную вам три тисячі — згода?

Ю р к е в и ч. Три тисячі! Мені! Та це ж ціле багатство!

Л у н д и ш е в (сміється). Ну, от бачите, значить, по руках. Сердечне спасибі, мій дорогий. Ну, то ось вам пакет — тут рівно двадцять три тисячі карбованців. Там усе зазначено — і адреса і все інше. (Віддає пакет). Дуже радий! (Потискує йому руку). Дуже радий!

Ю р к е в и ч. Але, справді, мені навіть соромно. Це вже дійсно арабські казки!

Л у н д и ш е в. Принцеса Буль-Буль ель Газар, ха-ха-ха! Нічого, нічого, не турбуйтеся. Головне, привезіть мені цю жар-птицю — ви ж знаєте, що за це завжди належить нагорода. Ну, значить, адьє — щасливої дороги! До речі, пардон, трохи не забув. Ви, мій любий, у курівництві. звичайно, профан. То ось я написав вам кілька інструкцій. Дуже прошу вас, догляньте, будь ласка, курочку, щоб вона, боронь боже, не захворіла в дорозі.

Ю р к е в и ч. Ну, звичайно, звичайно... Вживу всіх заходів.

Л у н д и ш е в. Насамперед, зрозуміла річ, приміщення. Кліточку треба чистити двічі на день. Далі треба підсипати їй пісочку, соснових шпильок, попелу. Потім харчування. Давайте їй овочі, салат, цвітну капусту, котлети, а ще краще — нехай поклює пшенички. Ви, мій любий, робіть так: на обід давайте їй котлетку і трошки гречаної каші з салатом, а на сніданок і на вечерю нехай поклює пшенички або пшона.

П'є вона, звичайно, чисту воду і молочко. Да, давайте їй трохи вапна і товченої шкаралупки. А головне, мон шер, протяги — бережіть її від протягів, мій любий! Візьміть окреме купе першого класу.

Ю р к е в й ч. Звичайно, звичайно, не турбуйтеся — зроблю все.

Л у н д и ш е в. Ну, то бувайте, адьє! Оревуар! Мені ще треба до начальника станції — я ще заскочу. До речі, краще, коли це все залишиться між нами — почнуть, розумієте, ахати — ось не гірше за вас — двадцять тисяч курка! Двадцять тисяч курка! Ах! Ах! Я навіть жінці не говорив про це. Так краще. (Іде до дверей). Бон шанс!

Ю р к е в й ч. На все добре.

Л у н д и ш е в (повертається). Да, трохи не забув — блохи! Це вже не в службу, а в дружбу, — пошукаєте в неї, мій голубе, бліх, якщо ця капость заведеться. Якщо в неї буде погано з шлунком — дайте їй трошки червоного вина. Ну, я йду.

Бере руку Юркевича і потискує. В цю хвилину двері тихо відхиляються, і в них заглядає Софія Петрівна, яка чує дальші слова розмови.

Дивіться ж, мій рідний, бережіть мою принцесу, мою любу втіху. Доручаю її вам, мою руденьку красуню!

С о ф і я П е т р і в н а. А! Так от його правда! Принцеса! Руденька, красуня! Я так і знала!

Ю р к е в и ч. Неодмінно, неодмінно. Буду берегти, як зіницю ока.

Л у н д и ш е в. Пам'ятайте ж, візьміть окреме купе першого класу. Якщо вона схоче купатися — нехай купається. Та ви й самі витирайте їй часом груди і ніжки.

С о ф і я П е т р і в н а. Який цинізмі

360

Л у н д и ш е в. Та за одним заходом пошукайте в неї бліх.

С о ф і я П е т р і в н а. Ні, це вже занадто! Постривай же, негіднику!

Зникає.

V

Л у н д и ш е в. Ну, я пішов. Адьє! (Виходить).

Ю р к е в и ч (сам). Яке щастя, яке чарівне щастя! Три тисячі карбованців, воля, радість, життя! Та це ж можна послати до біса прокляту гімназію, — два роки подорожувати, побувати в Італії, надрукувати мою книжку. Боже, яке щастя! О, моя люба курочка, дорога принцеса Буль-Буль!

Чути далекий протяжний гудок паровоза.

Яке щастя — не знати ніяких турбот і тільки слухати цей далекий зазивний гудок паровоза. Тихий вечір, м'яка канапа, а там, за відчиненим вікном, догоряє зоря, пливуть голубі поля, летять золоті іскри і так п'янкувато пахне ароматним березовим димом, — а паровоз усе біжить і біжить, і дзвінко кричить, і будить далеку луну, і так солодко завмирає серце. А попереду чарівний, широченний світ... Золоті вогні Парижа... палаци, музеї, жінки, нескінченне свято мистецтва. А далі Італія, Венеція, тихі канали, чорні гондоли... море. Ні, це якась казка! Мерщій на повітря, доки я не прокинувся! (Хапає чемодан і тягне його в двері).

Цієї хвилини чути гучний дзвінок і видно, як на перон влітає поїзд, з блиском і гуркотом проходячи повз вікна. Двері розчиняються, і входять 2-3 пасажири з клунками і чемоданами. Зараз же вбігає ще один і кричить: "Ходім мерщій — це на другій путі, а я вас шукаю", після чого всі спішно виходять.

Входять дві дами, за ними носильник тягне цілу гору багажу. Дами проходять в "дамську кімнату".

Н о с и л ь н и к (на ходу). Зараз, пане, заберу ваші речі. Не звольте турбуватися, ваш трохи спізнюється.

Входить Ліда, дуже молода, гарненька дівчина, з рудувато-золотавим волоссям. Вона підходить до стола і поправляє зачіску перед дзеркалом, після чого теж простує до "дамської кімнати". Юркевич кидається до неї.

Ю р к е в и ч. Кого я бачу! Лідочко! Лідіє... Павлівно! Ліда (обертається). Ах! Олексію... Семеновичу!

Ю р к е в и ч (бере обидві її руки). Боже мій!.. Ви, ви! (Цілує її руки). Ви тут! Яким вас вітром сюди занесло?.. Лідо!

Л і д а. Невже ви мене пам'ятаєте?

Ю р к е в и ч. Вас дивує моя сміливість і ніжність моїх слів! І справді, чи маю я на це право? Коли подумати, як мало я вас все ж таки знаю! (Бере їїї за руки і садовить поряд себе в крісло). В своєму житті я знав вас лише чотири місяці, навіть менше, — і це здається такою далекою казкою. З того часу я не бачив вас цілі два роки. І тільки згадував потім кожну хвилину, яку я прожив біля вас так близько, а насправді так далеко...

Л і д а. Ви... ви самі не хотіли.

Ю р к е в и ч. І коли мене перевели з Курська і я прощався з вами і хотів сказати вам так багато... ви простягнули мені мовчки руку, дивлячись кудись убік. І я пішов... пішов назавжди. І раптом ми почали писати одне одному, і запізніла ніжність спалахнула таким нестримним полум'ям! А потім припинилось і листування...

Л і д а. Я була в Петербурзі... на курсах. (Чути третій дзвінок, поїзд, що стояв під вікнами, рушає).

Ю р к е в и ч. Якби ви знали, скільки разів я мріяв про нашу зустріч, і раптом сьогодні... Ну, скажіть же, скажіть, чому нічого не можна прочитати у ваших очах? Невже ви тоді не бачили, що я був безумно, до нестями в вас закоханий?

Л і д а. І все-таки поїхали... поїхали назавжди.

Ю р к е в и ч. Поїхав, поїхав... А чому ж ви не сказали мені — зостанься?

Л і д а. Ах, Олексію Семеновичу, що минуло — не вернеш. Та й я тепер уже не та. Ці роки... Петербург, курси багато чого мене навчили, багато на що розкрили очі.

Ю р к е в и ч. Але як ви сюди потрапили? Ви ж знаєте — це моє місто.

Л і д а. Тут живуть наші родичі.

Ю р к е в и ч. Так, пам'ятаю, пам'ятаю. Але це, здається, десь на селі.

Л і д а. Так, за десять верст — у Полинівці.

Ю р к е в и ч. Чому ж ви самі?

Л і д а. Я не сама — там мама і Катя. А ви виїжджаєте?

Ю р к е в и ч. Уявіть собі, така досада! Два роки мріяв побачитись з вами, а тепер, коли ця радість прийшла, я мушу через десять хвилин поїхати, і поїхати так далеко!

Л і д а (сумно). Там знайдете іншу радість — кращу за цю.

Ю р к е в и ч (глибоко схвильований). Іншу радість! Лідо! Лідо! П'ять хвилин тому, перед вашим приходом, я зазнав безумної радості. Усміхнулася доля: один багатий пан дав мені одне... одне доручення і, уявіть собі, три тисячі карбованців за пусту комісію. Три тисячі карбованців, щоб з'їздити в Париж і привезти йому одну... одну річ. Ви пам'ятаєте, як я мріяв поїхати за кордон — і раптом така нагода! Але тепер — але тепер, Лідо, це все померкло, коли я побачив вас. Це дійсно, як казав той німець, "закон тісного часу", коли події тіснять одна одну. Лідо, я ще вас побачу, ви надовго сюди?

Л і д а. Так... дуже надовго. Я виходжу заміж.

Ю р к е в и ч (підводиться). Заміж? Боже мій, коли, за кого? Лідо!

Л і д а. За одного тутешнього земця — з Полинівки. Я познайомилася з ним у Петербурзі. За Котельникова.

Ю р к е в и ч. За Котельникова! За цього демагога! І ви його любите?

Л і д а. Нас зв'язала не любов, а погляди, переконання. Я ж казала вам, що багато дечого навчилася за цей час. І насамперед — поважати людей, які боролися за правду.

Ю р к е в и ч. Ну, звичайно, де ж мені рівнятися з цим борцем! Його ж переслідували, він був на засланні, в тюрмі! Так, я пам'ятаю — вас же завжди поривало до революції і тому подібних речей.

Л і д а (хоче йти). Пробачте, Олексію Семеновичу, мені вже пора. Прощайте!

Ю р к е в и ч. Ні, це якийсь кошмар, дійсно якась тіснота подій! Коли ж ваше весілля?

Л і д а. В п'ятницю.

Ю р к е в и ч. Як! У п'ятницю? Через три дні?

Л і д а. Та пізніше ж не можна — починається піст.

Ю р к е в и ч. Ні, це щось безглузде! Я через п'ять хвилин поїду, а ви через три дні виходите заміж! Від цього, справді, стає тісно в мозку, в нещасній моїй голові! І це після двох років розлуки, двох років невгасимої мрії про вас! І ви так просто про це говорите! Вона його поважає! А любов? А любов, Лідо? Невже ж ви ніколи про неї не чули, хоча б з ваших газет?

Л і д а (підводиться схвильована). Любов... любов. Це занадто велика розкіш, Олексію Семеновичу, Тисячі людей не мають хліба, а не те що любові!..

Ю р к е в и ч. І все-таки люблять. Як не соромно вам зрікатися любові — вам, молодій, принадній. І невже ж ви нікого не кохали? Хоча б тоді — в Курську?

Л і д а. Навіщо ви говорите мені це, Олексію Семеновичу? Якщо ви самі не бачили, то хіба я могла?.. Ах, та що згадувати! Адже ж я така безсердечна. Адже ж я тільки мовчу — я не вмію переживати так поетично, так музикальне. Якщо ви тоді не вгадали... (Зітхає й одвертається).

Ю р к е в и ч (схвильований). Та невже ж це можливо? Лідо, моя Лідо! (Бере її руку). Невже ви мене кохали? кохаєте? Ні, ні, це було б... Лідо, моя Лідо! Та я ж люблю вас, люблю без краю, до нестями!

Л і д а (підводиться). Прощайте!

Ю р к е в и ч. Лідо, якщо я був дурнем тоді, то не будьмо хоч тепер нерозумні. Через десять хвилин я мушу поїхати в далекий Париж, що так принадно мені усміхався, але я не поїду. Скажіть одне слово — і я зостануся з вами. Будьте моєю дружиною, Лідо, — я віддаю вам найкраще, що маю. Скажіть же це слово, яке ви так довго таїли.

Л і д а (раптом оповиває його шию руками). Любий! Коханий!

Ю р к е в и ч. Лідо, Лідо! (Поцілунки). Яке чарівне щастя! Зараз же поїдемо до тебе, до твоєї мами, добре?

Л і д а. Так, так, а потім до тебе...

Ю р к е в и ч. До мене, до мене, моя радість! Яке щастя! Чи думав я десять хвилин тому, що побачу так скоро твої чудові очі, які снилися мені стільки разів!

Л і д а. А тобі не жаль... Парижа?

Ю р к е в ич. Ти, ти моє щастя! Це ти моя принцеса Буль-Буль, моя курочка. (Сміється). Ах, коли б я тобі розказав!.. Адже ж це ти, ти золота птиця Індаура, це тебе я знайшов у горах Сатпури, на річці Чамбал, принцеса Буль-Буль ель Газар. А скажи, тебе не кусають блохи?

Л і д а (наївно). Ах, знаєш, страшенно! У вагоні їх така сила — фу, як тобі не соромно, безсовісний!

VI

Н о с и л ь н и к (входить). Чи не ви будете панночка з Полинівки? Там коней по вас прислали.

Л і д а. Так, так, я зараз. Я зараз прийду.

Ю р к е в и ч. Ходім. А мої речі? А де ж?..

Н о с и л ь н и к. Зараз, добродію, буде ваш поїзд, я тільки принесу графові нарзану — і заберу ваші речі — миттю. (Виходить).

Юркевич. Ах, так, граф... Він ще тут? Добре, добре, я того...

Л і д а. Ну, ходім же, любий!

Ю р к е в и ч. Біжи, моя радість, я зараз — тільки скажу два слова цьому моєму... графові.

Л і д а. Ну, добре, я зараз. (Біжить).

Ю р к е в и ч (сам. Береться за голову). Поїзд!.. Поїзд... Все ж таки це якийсь сумбур: курочка... принцеса Буль-Буль... три тисячі... Лідочка... за п'ять хвилин поїзд... мій поїзд. (Чути далекий гудок). Вікно, канапа, золоті іскри, далекий зазивний гудок. І все ближче і ближче чарівний міраж. Але ж я не поїду! Не поїду! Значить, усе пропало! (Стискає голову). Як тісно, як безумно тісно в голові! А може, а може, ще можна поїхати? Ні, ні, хіба це мислима річ, адже ж призначено весілля, треба побалакати з її матір'ю. А екскурсія завтра поїде. А! Геть ці підлі вагання! Щастя тут, воно зі мною, і я не віддам його нікому — це Ліда, моя Ліда! (Ходить по кімнаті). Так. Значить, треба повернути графові ці гроші. Так. (Виймає з кишені пакет). Треба. А все-таки, як досадно. (Зважує на руці пакет). Двадцять три тисячі карбованців! Двадцять три тисячі! І навіщо вони йому? Викине, каналія, знову на яку-небудь...

курку. Яка, власне кажучи, несправедливість: мені й не снилися такі гроші, а для нього вони — каприз, дрібниця, ціна однієї курки. Двадцять три тисячі! Цілий капітал, багатство, воля, щастя, чужі країни, море. А для нього — дурна курка. Якби його стукнув удар, що давно на нього чекає, — ці гроші були б моїми. Адже ж він нікому не говорив, що дав їх мені — навіть дружині. (Ходить схвильований по кімнаті). Хто це говорив щось таке про удар, про параліч? (Тре чоло). Ах, це той химерний механік з зубним болем!

Н о с и л ь н и к (входить з підносом, на якому стоїть пляшка нарзану та склянка, і становить це все на стіл). Скоро вже ваш поїзд.

Ю р к е в и ч. А, так! Я передумав, я не поїду сьогодні. Ось візьміть. (Дає йому гроші).

Н о с и л ь н и к. Уклінно дякую. Накажете візника?

Ю р к е в и ч. Да... ні... Не треба. Кому це нарзан?

Н о с и л ь н и к (біля стола, відкриваючи пляшку). Це граф звелів сюди подати, пан Лундишев. (Юркевич ходить по кімнаті). Пане добродію, це не ваш цукерок?

Ю р к е в и ч. Який цукерок?

Н о с и л ь н и к. Та ось маленький, неначе горошинка — пілюля.

Ю р к е в и ч (схвильований). Де?

Н о с и л ь н и к (підіймає руку, затиснувши між двома пальцями пілюльку). Осьдечки, була на столі, мабуть, закотилася раніше.

Ю р к е в и ч (надзвичайно схвильований). Це... це його! Дванадцята пілюлька механіка з зубним болем!

Н о с и л ь н и к. Чого?

Ю р к е в и ч. Так, так, це моя пілюлька. (Вихоплює пілюльку в носильника). Я її загубив. Ідіть. (Носильник виходить, а Юркевич стоїть на авансцені з пілюлькою в руці). Ми її шукали на підлозі, а він впустив її на стіл і не помітив... Дванадцята пілюлька. Яка страшна спокуса — можна подумати, що це навмисне... та ще в таку хвилину. (Підходить до стола). Розкрита... Цей химерний механік казав, що... параліч, удар — жоден лікар не відкриє отрути... тоді... тоді двадцять три тисячі мої — багатий, вільний — і Ліда! О, яка ганьба — невже ж я можу дійти до такої підлоти! Здається, хтось іде... А проте... а проте йому все одно не прожити й року — гидкий дідуган! А сюди йдуть! Будь же ти проклятий! (Опускає пілюльку в пляшку, закриває і збовтує, весь час озираючись),

VII

Відчиняються двері. Юркевич відскакує від стола. Входить Лундишев.

Л у н д и ш е в (весело). Ну, зараз буде ваш поїзд! Все йде чудово. (Сідає за стіл). Втомився. Отже, покладаюсь на вас, мій дорогий. Дивіться ж, якомога скоріш назад. Привезіть курочку і їдьте знову на здоров'я. (Бере пляшку).

Входить Оля Черевко, молода гарненька жінка, охайно, але бідно вдягнена, в хустці.

Нерішуче підходить до Лундишева.

О л я. Валеріане Сергійовичу, можна до вас?

Л у н д и ш е в (ставить пляшку і обертається). А? Що? А, це ти, Олю! (Сухо). Чого тобі треба?

О л я (нерішуче). Я... я нічого... Але дітей жаль. Допоможіть нам, Валеріане Сергійовичу!

Л у н д и ш е в. Тобі? Допомогти? (Єхидно). А що ж твій чоловік, забастовщик цей твій знаменитий?

О л я. Ви ж знаєте, Валеріане Сергійовичу, його заарештовано. Ось уже два місяці сидимо без копійки.

Л у н д и ш е в. Ага, заарештовано, кажеш, — ось як.

О л я. Діти голодні, в хаті нічого немає, все продали. Допоможіть нам, Валеріане Сергійовичуі Я ж не грошей прошу. Дайте нам хоч пару курочок з вашого заводу — хоч яєчка свої будуть — дітям. Адже ж у вас багато.

Л у н д и ш е в. А, ось воно що! Ну, то знай же, моя мила (енергійно): кому завгодно дам, першому пройдисвітові дам, а тобі ніколи. Діти, кажеш, голодні? А навіщо за бунтівника виходила? Зле тобі у нас було, погано? Я тобі курку дам, а завтра твій чоловік мені червоного півня на садибу пустить? Ні, голубочко, сама вибирала, сама тепер і карайся. Іди, йди, я, брат, з революціонерами та бунтарями і говорить не хочу. Прощай!

Оля, зітхнувши, виходить.

Л у н д и ш е в. Бачили? Жінчина вихованка. Жила в нас як у раю, та на тобі — з бунтівником зв'язалася. З якимсь машиністом тутешнім. Ха! А тепер голубчика злапали за хороші діла. Фу, навіть у піт кинуло від злості! Ну, то з богом! їдьте, мій дорогий, бажаю вам удачі. (Знову бере пляшку). Фу!

Ю р к е в и ч. Ну й мерзота ж ти, як я тепер бачу! Пардон, пробачте, граф! (Боже мій, він зараз буде пити!) Може, ви дозволите мені поїхати не той... не сьогодні, а днів через чотири?

Л у н д и ш е в (ставить пляшку і схоплюється). Та що ви, глузуєте, батеньку? Та ви з глузду з'їхали! Фу! Та я боюсь, що й тепер уже спізнився — може, її вже й купили. Лорд Дурлей, принц Уельський... Тут кожна хвилина дорога, а він... То тоді скажіть прямо, я свого гувернера пошлю. Фу, навіть у піт кинуло! (Сідає).

Ю р к е в и ч (злякано). Ні, ні, нічого, нічого — я можу й сьогодні. Я можу. Це я так. (Ну, тоді пий, негіднику, виряджайся до диявола!)

Л у н д и ш е в. Ну, а коли можете, то нічого й морочить... Фу, як пити хочеться! (Нахиляє пляшку).

Ю р к е в и ч. Стривайте, не пийте! Здається, муха в пляшці!

Л у н д и ш е в (ставить пляшку). Муха? Де? Так ось якраз до речі: давайте їй, голубе, часом трохи комах— ну, там мушку піймайте, кузьку яку-небудь — вона це любить.

Ю р к е в и ч (зводить стиснутий кулак і робить крок до стола).

Л у н д и ш е в. Ну, здається, все. Бажаю й вам підхопити собі в Парижі гарненьку курочку. (Наливає воду і підносить склянку до рота). За вашу і мою курочку!

VIII

Входить Ліда.

Ю р к е в и ч (не помічаючи Ліди, що зупинилася біля порога). К чорту! К чорту вас і вашу курочку, к чорту вашу принцесу Буль-Буль! К чорту ваші гроші! (Шпурляе в Лундишева важким пакетом і, перекинувши пляшку, вибиває в нього з рук склянку. Зляканий граф схоплюється). Подавіться вашими тисячами, через них я трохи не вбив вас, проклята мавпо! Під три чорти ваш Париж, якого мені не доведеться побачити! А!

Л у н д и ш е в (витираючись і тремтячи). Ви... ви божевільний! Ви здуріли! Я завтра скажу Андрієві Івановичу, щоб вас прогнали з служби... Я... я попечителеві напишу.

Юркевич кидається на нього з кулаками. Лундишев тікає.

Ю р к е в и ч (дико озирається і бачить Ліду, що застигла здивована і злякана). Лідо! Лідо! (Підбігає до неї і хапає її руку). Лідо, мені страшно! Врятуй мене, моя дівчинко! Лідо, якби ти знала, на що я зараз зважився! (Тулиться до неї, весь тремтячи і схлипуючи). А! Я знаю... Це він... це той механік з зубним болем!

Л і д а. Олексію Семеновичу, любий, заспокойтеся. Я знаю, чого ви хвилюєтесь. Забудьте, про що ми говорили. Я чула, як ви сердилися, що ви не поїдете в Париж. Це була хвилина... хвилина захоплення. Я не буду сердитися на вас. Прощайте! Я буду вашим другом, як і раніш.

З гуркотом, — цього разу з правого боку, — влітає поїзд і проходить повз вікна. Дзвінки і метушня.

Л і д а. Дивіться! Це ваш поїзд! Ідіть мерщій! Ідіть!

Ю р к е в и ч (з криком). Лідо! Лідо! І ти, і ти мене женеш від себе?

Відчиняються двері, входить Софія Петрівна.

Ю р к е в и ч. Лідо, моя дорога, моя рідна! Не покидай мене, моє останнє щастя!

IX

С о ф і я П е т р і в н а (виступає вперед, відкинувши вуаль). А! Так ось де вона, ваша коханка, ваша принцеса, ваша полюбовниця, яку ви так старанно ховали. І ви не посоромилися сказати мені, що їдете самі, не посоромилися тікати від мене з першою-ліпшою, з підфарбованою красунею з веселого дому!

Л і д а. Ах! (Біжить до дверей). Який сором, яка ганьба!

Ю р к е в и ч (кидається до Софії Петрівни з піднесеною рукою). Підла тварюко! Замовчи, або я тебе вб'ю.

С о ф і я П е т р і в н а (із зневагою). Ти мене вб'єш? (Ліда тікає). Зараз же їдьте додому!

Чути третій дзвінок. Гудок. Поїзд рушає.

Ю р к е в и ч (стискає голову руками). Принцеса Буль-Буль... Двадцять три тисячі... Двадцять три тисячі. Венеція, Париж... Чарівний міраж... Щастя, воля, слава... Тисячі вогнів попереду... Лідочка!.. Ліда! Знайти щастя! Втратити щастя!.. Покохати на все життя... Двадцять чотири хвилини! А колеса стукотять, паровоз біжить... Поїзд, мій поїзд! Геть! У мене є ще білет моєї екскурсії — я ще поїду.

Відштовхує з дороги Софію Петрівну і біжить до дверей, але зараз же відступає злякано, бачачи доктора Карфункеля, що стоїть на дверях і тихо сміється, накручуючи ключем годинника.

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Ваш поїзд уже пішов, мій любий друже. Сподіваюся, що ві не скучаль ці двадцять чотири хвилини — подій, здається, було досить?

Ю р к е в и ч (кричить). Диявол! (Зомлів).

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Пустий балакня. Коли що не розуміль — значить, або доля, або чорт.

Завіса.

ДІЯ ДРУГА

Та сама станція. 1919 рік.

І

Входять поручик і начальник станції.

П о р у ч и к. Скажіть, поїзд на Харків скоро?

Н а ч а л ь н и к с т а н ц і ї. Як завжди — п'ять сорок.

П о р у ч и к. А на Шепетівку?

Н а ч а л ь н и к с т а н ц і ї. Чотири двадцять. Тільки він запізнюється. На півгодини.

П о р у ч и к. Вічно запізнюється. Ну, добре, ходім у дежурну. Я мушу прийняти станцію.

Виходять.

II

Входить Юркевич. Тепер йому 32-33 роки. Схвильований. Виймає з кишені листа. Читає. Нервово ходить по кімнаті. Курить.

Ю р к е в и ч. Невже ж це можливо? Вона — Ліда, моя золота Буль-Буль ель Газар, моя улюблена мрія, яку я втратив так безглуздо на цій же станції сім років тому, — вона мене пам'ятає, а може... а може й кохає! Яка химерна річ — життя!.. І яке щастя знову знайти її тепер, після довгих років розлуки... і яких років!

Входить Карфункель, як і раніш, елегантно вдягнений, але вже в іншому пальті, як і раніше з чемоданом в руці. Дивиться на годинник. Невдоволено хмикає.

К а р ф у н к е л ь. Хм. Дер таузенд. Ді ур гет фор. (Підносить годинник до вуха, хитає головою). Годинник поспішає. (Виймає з другої кишені другого годинника). Абер найн. Зі гет рехт. Е, пардон, — ві не знайт, коли поїзд на Варшава?

Ю р к е в и ч (неуважно). Напевно не знаю. Здається, він запізнюється на тридцять п'ять хвилин.

К а р ф у н к е л ь. Вас? Дас іст унергерт! Це неможливо! Я мушу післязавтра бути дома, в Гейдельберг. Неодмінно. О, ферфлюхте гейденлерм! О, безглюздий країна, що ніколи не шануваль час. Я не можу спізняль.

Раптом чути мелодійне тринькання, неначе з музикальної шкатулки.

Ю р к е в и ч (здивовано озирається). Що таке? Звідки ця музика? Неначе куранти на годиннику. (Проводить рукою по чолу). Де я чув колись таку музику?

К а р ф у н к е л ь (виймає ще одного годинника з кишені — тринькання стає гучнішим). Алле таузенд! Я не можу спізняль!

Ю р к е в и ч (відступає вражений). Боже мій! Та це ж ви! Знову ви! Знову лиха година!

К а р ф у н к е л ь. Вас? Вас волен зі? (Накручує годинник ключем).

Ю р к е в и ч. Ну та, звичайно ж, ви! І знову на моїй дорозі. Механік з годинниками і зубним болем, який... якого...

К а р ф у н к е л ь (дивиться спідлоба на Юркевича). Який даваль вам сім років тому маленький лекцій про руський інтелігент і про закон тісного часу. І навчиль вас цінувати кожну хвилину життя.

Ю р к е в и ч. Чорт би забрав ваші лекції! Вони мені дорого коштували. Це не лекції, а чаклунство. Я й досі тремчу, коли згадую той вечір.

К а р ф у н к е л ь. Та при чому ж тут я? Я тільки скромний учений і механік — дзигармайстер. Я ж казав вам тоді, що дещо розумію в житті, в часі і в його законах. Ну, то нема нічого дивного, що я вмію приманіль собака з-за грубки — ден гунд аус дем офен льокен.

Ю р к е в и ч. Так, але звідки ви знали, звідки ви це все знали?

К а р ф у н к е л ь. Знали? Що я зналь?

Ю р к е в и ч. Звідки ви знали, що зо мною трапиться стільки пригод, таких незвичайних і трагічних?

К а р ф у н к е л ь. Ну, то це ж простий математика, звичайний розрахунок, закон. Події або трапляються дуже рідко, або сунуть цілий

юрба. Життя, як колода карт — козирі або йдуть один за один, або їх зовсім немає. Час буває або пустий — цілий рік без подій, — або тісний від різних пригод, що налазіль один на один і валілься, як сніг на голова.

Ю р к е в и ч (задумливо). Справді, це так і, мабуть, дуже просто. Але звідки ж ви знали, що саме тоді, що саме того вечора звалиться на мене стільки пригод?

К а р ф у н к е л ь. Ну, то це вже зовсім не трудно. Адже ж ві самі казаль, що багато років проживаль дуже нудно. І раптом поїхаль за кордон. Ну, для уважний око це вже багато значить. Я зрозуміль, що для вас починалься смуга тісних часів — коли події доганяють один одна і йдуть як зграя риб, що збиралься викидать ікру.

Ю р к е в и ч. І знову нібито правда... Але тоді це виходило так, неначе ви самі наслали на мене ці пригоди, щоб відплатити за мою байдужість, коли у вас боліли зуби. До речі, як ваші зуби тепер? Зараз у мене є ці краплі — хочете?

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Дурний балакня! Можете крапаль їх собі на язик. Мені тепер потрібний поїзд, а не краплі.

Ю р к е в и ч (сміється). Точнісінько, як мені тоді. Наші ролі перемінилися, майн гер. Тепер я можу вам порадити не поспішати і не дуже покладатися на час. У нас він тепер надто тісний — революція, війна...

К а р ф у н к е л ь (розсердившись), Зальбадерей! Хіба можна рівняль? Їх бін дер майстер дер цайт! Я сам єсть майстер мого часу. Я його трималь у мій рука і рушиль мої години, як бажаль.

Ю р к е в и ч. Стережіться, майн гер. У нас є майстер дужчий за вас.

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Пустий балакня. Немає майстер дужчий, ніж я.

Ю р к е в и ч. Єсть, майн гер, — це наша революція. Вона зупинила всі дзигарі, всі годинники окремих людей і змусила їх жити і вмирати по її великих дзигарях, не питаючи, чи до вподоби це їм, чи ні. Вона припинила назавжди спокійне, ліниве життя, яким ми досі нудилися. О, нам уже не нудно — стільки подій і пригод наслала вона на нас, перед якими і ваш зубний біль і мої пригоди в той вечір тільки дитяча гра... Тепер ми знаємо і без вас, що таке насправді тісні часи!

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Революція потрібний для вас, для гнилий руський інтелігент, щоб виганяль із вас байдужість і безділля. Вона ще мало вас біль, — мені вона не страшний і не потрібний.

Сердито виходить.

Ю р к е в и ч. Не до вподоби. Стривай, лібер гер, ти мені насипав тоді перцю в печінки, не довелося б і тобі...

III

Входить граф Лундишев у супроводі носильника, що тягне за ним цілу гору чемоданів. Граф змінився порівняно мало.

Л у н д и ш е в. Раз, два, три, чотири — здається, всі. Ці два тягни в багаж. Та мерщій повертайся! На білети — живо!

Н о с и л ь н и к. Не звольте турбуватися. Встигнемо. (Виходить).

Л у н д и ш е в. Тобі, звичайно, нема чого турбуватися. Сам, мабуть, більшовиків ждеш не діждешся. Фу! (Бачить Юркевича). Кого я бачу! Це ви, мсьє Юркевич? Яка зустріч!

Ю р к е в и ч (сухо). Пробачте, але мені здається, що після всього, що тоді... що тоді було...

Л у н д и ш е в. Ну, що там згадувати... З того часу ми стільки пережили, що таке маленьке непорозуміння...

Ю р к е в и ч. Справді, що так... Навіть не віриться, що стільки подій пронеслося над нашим життям...

Л у н д и ш е в. Так, війна, революція. (Зітхає). Я вас і не бачив відтоді. Мабуть, були на фронті?

Ю р к е в и ч. Ну, зрозуміло... А ви кудись виїжджаєте?

Л у н д и ш е в. Так, зовсім. У Париж, до брата Івана.

Ю р к е в и ч. Як! А ваш маєток? А ваш знаменитий курник? Невже ви це все покинете?

Л у н д и ш е в. То це ж усе загинуло, пропало. Садибу спалили, куряче містечко зруйнували. Цілий тиждень усе село варило й смажило моїх курей, безцінних бентамів і китайських курей, племінних півнів по п'ятсот карбованців штука! Ні, з мене досить. Продав усе, забираю все цінне — і в Париж!

Ю р к е в и ч. Заведете знову свій курник?

Л у н д и ш е в. Ну, зрозуміло! А ви знаєте, в Парижі знову з'явилась ця курочка — принцеса Буль-Буль. Аякже! Сам читав. Ну, тепер я її, напевно, здобуду!

Ю р к е в и ч. Бажаю вам успіху!

Л у н д и ш е в. Спасибі. А скажіть, до речі, де тепер ця принадна дівчина з золотими кучерями — ваша Буль-Буль, на яку ви проміняли тоді мою курочку? Здається, ви так само її загубили, як і я свою. Невже ви її потім не зустрічали?

Ю р к е в и ч (схвильовано). Ні. Сім років я марно шукав її по цілій Росії. Кажуть, що вона була на війні, потім, уже після революції, хтось бачив її в Москві. Нібито навіть комуністкою.

Л у н д и ш е в. Та що ви! А така на вигляд скромна дівчина...

Ю р к е в и ч. І уявіть собі, який випадок: сьогодні, цілком несподівано, одержую від неї листа з Харкова.

Л у н д и ш е в. Та що ви!

IV

Раптом виникають якісь наростаючі звуки. Чути тривожні дзвінки. Десь схвильовано гуде телефон. Грюкають двері. Через кімнату швидко проходить кілька заклопотаних залізничних службовців і офіцерів.

Л у н д и ш е в (схоплюється стурбований). Що таке? Якась тривога... Може, боронь боже, на фронті?

Ю р к е в и ч. Та нічого особливого, заспокойтеся.

Л у н д и ш е в. Легко сказати — заспокойтеся. Кажуть, що наше становище неважне. Чи вірите — хвилини лічу, коли нарешті виберуся з цієї проклятої Росії. Ах, пардон, я вас перебив. Ну, то що ж далі? Одержали від неї листа...

Ю р к е в и ч. Так, щойно. Пише, що буде сьогодні тут з харківським поїздом. Це, значить, через півгодини. Можете судити, який я схвильований. Сім років мовчання і даремних розшуків — і раптом сьогодні доля знову посилає її на моєму шляху!

Л у н д и ш е в. Хм, доля... Не дуже я вірю подарункам долі, мій молодий друже. Це, знаєте, бувають такі дитячі цяцьки — відчиняєш таку гарненьку коробочку — думаєш, там цукерок, а звідти — бац! — вистрибує чорт з рогами.

Ю р к е в и ч. Ну, що це ви, граф, як вам не соромно!

Л у н д и ш е в. Так, так, мій друже. Адже ж ви не бачили її сім років. Звідки ж ви знаєте, яка вона тепер? Та ще комуністка, спаси господи! Ви ось думаєте, що вона така собі тиха курочка — ціп, ціп, ціп, а вона — гам! — і відкусила вам голову — хе-хе-хе!

Ю р к е в и ч. Нехай так. За неї і вмерти щастя.

Знову входить той самий поручик. Озирається, підходить до Лундишева.

П о р у ч и к. А, ваша ясновельможність! Куди це ви зібрались?

Ю р к е в и ч відходить і сідає біля стола. Офіціант приносить йому пляшку пива.

Л у н д и ш е в. Та ось хочу провідати брата Івана в Парижі. А ви як, поручику?

П о р у ч и к. Та нічого, граф, не сумуємо. Пульси поки що б'ються.

Л у н д и ш е в. Так, вам аби тільки дівчата. А ось на фронті, кажуть, не той... (Притишуючи голос). Чи правда, що був якийсь прорив? Я, знаєте, так хвилююся!

П о р у ч и к. Та нічого подібного! Який там прорив?

Л у н д и ш е в. Адже ж більшовики знову натискають. Кажуть, навіть Орел нібито захопили.

П о р у ч и к. Не вірте, ваша ясновельможність, таким нісенітницям. Ми їм недавно так всипали, що не скоро очумаються. Особливо від танків. Від цих танків у червоних всякі пульси завмерли. Туди ж, воювати лізуть!..

Л у н д и ш е в. Та що ви! Дай-то бог! Як же, говорять, під Кам'яно-Черновською цілий наш кавалерійський корпус розбито?

П о р у ч и к. Та хто ж це говорить! Їхні ж підпільні агітатори. Думаєте, їх мало? Скрізь нишпорять. Цим тільки і беруть, щоб ворожий тил розкладати. Та от і сьогодні... (озираючись і притишуючи голос) одержано секретне повідомлення, що приїжджає їхня підпільниця — шпигунка. З харківським поїздом.

Л у н д и ш е в. Та що ви кажете? Значить, ви за нею? Полювання?

П о р у ч и к. Ще б пак! Звір відмітний.

Л у н д и ш е в. А як же ви її пізнаєте? Вона ж, певно, під гримом — інкогніто?

П о р у ч и к. Та ось я чекаю інструкцій. (Дивиться на годинника). Поки що відоме лише прізвище.

Л у н д и ш е в. А чого ж вам більше?

П о р у ч и к. Ну, то цього якраз дуже мало. Що ж ви думаєте, в неї один паспорт?

Л у н д и ш е в. Напевно, єврейка?

П о р у ч и к. Ні, уявіть собі, росіянка. Якась Зван-цева.

Юркевич, який прислухався, випускає, зляканий, склянку.

V

Дзвінки. Входить поспішно Карфункель. За ним носильник. Поручик ходить по кімнаті.

Н о с и л ь н и к (до Лундишева). Готово, ваше сія-тельство. Здав.

Л у н д и ш е в (схоплюється). Ага, чудово, чудово!

Н о с и л ь н и к. Не звольте турбуватись. Поїзд запізнюється на тридцять п'ять хвилин. Я зайду через двадцять хвилин. (Виходить).

Ю р к е в и ч (підводиться схвильований). Який жах! Ліда... Ліда... Що ж робити? Як застерегти її від цієї небезпеки?

К а р ф у н к е л ь (до Юркевича). Тридцять п'ять хвилин! Я не можу загубіль півгодини через ваше безладдя. Це неподобство, нечувано, чортзна-що!

Ю р к е в и ч (не слухаючи). Поїзд запізнюється. На тридцять п'ять хвилин. Значить... значить, є ще час. Але що придумати, що зробити?

К а р ф у н к е л ь. Тридцять п'ять хвилин! Я буду скаржитися. Зальбадерей! Я вимагаль!

Ю р к е в и ч. Та чого ви до мене причепилися! Що я — начальник станції? Я такий самий пасажир, як і ви.

Знову гугнить телефон. Тривожні дзвінки.

К а р ф у н к е л ь. Найн, не такий. Я мусиль, іх золь — я мусиль бути тринадцятого числа в Гейдельберг!

Ю р к е в и ч. Ну, що ж, на те ви майстер часу — зробіть, щоб це було так.

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей!

Л у н д и ш е в. Чуєте, чуєте, знову! Та спитайте ж їх — у чому справа, поручику!

П о р у ч и к. Та годі-бо, граф, як вам не соромно! Ви лише сієте паніку. (Спішно виходить).

Л у н д и ш е в. Так, добре тобі паніку. Тобі б лише пульси та дівчата. Стривайте! Поручику! (Біжить за ним).

К а р ф у н к е л ь. Мене не сміють затримуваль! Тридцять п'ять хвилин! Га! Я не можу загубиль півгодини. Я дам сто, п'ятсот доларів за ці півгодини. Щоб поїзд приходиль вчасно. (Виходить).

Ю р к е в и ч. А я б віддав усе, щоб він не прийшов зовсім. Але що ж робити? Як її врятувати? Надіслати телеграму? Але куди, кому? Яка жахлива мука! Справді, цей проклятий годинникар приносить мені нещастя...

VI

Входить з пляшкою і склянкою в руках шофер Таратута. Він у шкіряному костюмі, з окулярами на шкіряній шапці. Ставить пляшку на стіл і сідає.

Т а р а т у т а. Ех, жаль, на коньяк не вистачило монети. Доведеться цю кислятину пити. (Наливає в чарку). Войдітє. (П'є). Брр... (Помічає Юркевича і схоплюється). Кого я бачу! Товаришу Юркевич! Ваше благородіє! Ось де довелося побачитись!

Ю р к е в и ч. Таратуто! Ти звідки взявся? Та хіба ти не на фронті?

Т а р а т у т а. Ба, згадали! Я вже півроку вільний козак, ха-ха! Шофер, куродав і — гони монету. Життя — що нада! Ситий, п'яний і ніс у тютюні. Кожного дня товарообман, продаю гас, купляю масло, давлю собак, курей, гусей і все на світі. Мене так і звуть: Таратута — куряча смерть. Ха-ха-ха! Сьогодні тут, а за півгодини — шукай вітра в полі. Щодня нова дєвочка!

Ю р к е в и ч. Стривай, стривай — яка думка! Слухай, Таратуто, чи можеш ти мені допомогти?

Т а р а т у т а. Вам? Масла, сала, дєвочку, курку — все на світі! Хіба я забув, як ви мене в окопах виручали!

Ю р к е в и ч. Яка слідуюча станція на Харків?

Т а р а т у т а. На Харків? Чабани.

Ю р к е в и ч. А скільки верст?

Т а р а т у т а. Двадцять три.

Ю р к е в и ч. Двадцять три! Врятована! Слухай, Таратуто. Бачиш цей золотий годинник? Він коштував півтораста карбованців. Я дам тобі цей годинник, якщо ти за двадцять хвилин домчиш мене на Чабани — раніш, ніж прийде туди харківський поїзд. Згода?

Т а р а т у т а. Та конєшно ж, тільки навіщо це вам?

Ю р к е в и ч. Ах, та скоріш, Таратуто! Справа йде про життя — чуєш, про людське життя! Я мушу знайти на цьому поїзді одну мою знайому і попередити, щоб вона не їхала сюди. (Бере його за руку і озирається). За нею полюють жандарми. Розумієш, її схоплять, як тільки вона...

Т а р а т у т а (у захваті). Поїхали. За п'ятнадцять хвилин домчу. Тільки навіщо мені ваш годинник? Я його однаково проп'ю, і все на світі. Адже ж мені час не потрібний.

Ю р к е в и ч. Мерщій, мерщій, Таратуто!

Т а р а т у т а. Дасте пляшку коньяку — і квит. А час — я його давно загубив, і все на світі. Ще там, на фронті.

Ю р к е в и ч. Ну, от і чудово! Мерщій же в путь, Таратуто!

Т а р а т у т а (схоплюється). Тільки зміню покришку — і в путь. Чекайте на мене тут.

VII

Цієї хвилини за дверима чути галас, і в кімнату вдираються чотири жінки. У трьох з них в руках задавлені кури, а в четвертої задавлений кіт. Побачивши Таратуту, одразу здіймають страшний галас.

П е р ш а. А, осьдечки він, куродав, окаянна душа, куряча смерть!

Ю р к е в и ч (злякано). Що таке? Чого їм треба?

Д р у г а. Задавив — та й гадки не має! Ти що це, кожен день наших курей давитимеш, магомет?

Ч е т в е р т а. Ти нащо, душогуб, кота задавив?

Ю р к е в и ч. Та йди ж бо мерщій, Таратуто, спізнишся!

П е р ш а. А яку ж курку задавив, проклятий — зозулясту, красунечку, щодня неслася, з рук їла! Пропаду на тебе нема, анахвемо!

Т а р а т у т а. Брись! Пішли геть! Забирайтеся!

Д р у г а. А, тепер — забирайтеся! Ні, дзуськи, голубчику, годі!

Т р е т я. Ми, тебе, ірода, так не випустимо!

Ю р к е в и ч. Ради бога, мерщій, Таратуто, кожна хвилина дорога!

Д р у г а. Та я за свою чубату й тисячі не візьму! Я тебе по судах затягаю, більшовик, куродав безбожнийі

Т р е т я. Та я за свого півня горло тобі перерву!

Т а р а т у т а. Геть пішли, негідниці! Я вас самих подавлю, сороки мокрохвості. Всіх розміняю, баби, курячий народ!

В с і. А, ти ще лаятись? Беріть його, тіточки, за боки, тягніть до жандарма!

Галас. Наступають на Таратуту.

Ю р к е в и ч. Мерщій, мерщій, Таратуто! Все пропало.

Т а р а т у т а. Брись, окаянні! (Відступає до дверей). Дайте їм по керенці, ваше благородіє, — у мене немає.

Відштовхує баб і зникає. Ті наступають на Юркевича.

Ю р к е в и ч (виймає гаманець}. Нате! Нате і забирайтеся!

П е р ш а. Це за зозулясту — керенку! Та я самих яєчок...

Д р у г а. Та я за свою чубату й тисячі не візьму!

Т р е т я. Та я за свого півня!..

Ч е т в е р т а. Та такого кота в цілому городі не було — тільки що не говорив, сердешний!

З криком тіснять Юркевича.

Ю р к е в и ч (у розпачі шпурляє направо і наліво керенки). Нате! Нате ще! Нате!

Баби хапають гроші, але продовжують з галасом наступати.

Ю р к е в и ч. Та не налазьте! Геть! Це вже справді якийсь тісний час. Нате! Нате ще і забирайтеся геть! (Кидає гроші на підлогу).

Бійка, галас. Баби хапають гроші і виходять, лаючись.

Ю р к е в и ч (стоїть сам, важко дихаючи, розпатланий, пом'ятий). Що це за день! Ліда, жандарми, Таратута, задавлені кури, коти... І коли дорога кожна хвилина, коли треба мчати щодуху, щоб урятувати мою

Ліду, — знову чорт кидає курей під мої колеса! Знову курка на моїй дорозі!

VIII

Вертається поручик з другим офіцером — полковником, за ними Лундишев і Карфункель. Полковник підозріливе оглядається.

Л у н д и ш е в. Нарешті ми про все дізнаємось. Мій полковнику, з'ясуйте ж нам кінець кінцем, в чому річ? Що значить ця тривога? Чи буде сьогодні поїзд на Шепетівку?

Ю р к е в и ч (дивиться на годинник). Ще п'ять хвилин. І де він пропав, каналія?..

К а р ф у н к е л ь. Я, я — нах Шепетофка. Я не можу чекаль! (Виймає з кишені ще одного годинника і накручує). Зальбадерей!

П о л к о в н и к. Пробачте, граф, я не маю змоги! Зараз не такий час. (Відводить поручика на авансцену). Кепські новини. Під Дмитрівським наших розбито. Під Білгородкою — прорив. Але не в цьому справа. (Озирається на Юркевича). Зараз приїде ця більшовичка, шпигунка. Треба й негайно ліквідувати.

П о р у ч и к. Слухаю, пане полковнику!

П о л к о в н и к. У неї важливі відомості про наше розташування, про плани більшовиків.

Ю р к е в и ч (нервово ходить по кімнаті, дивиться на годинник). І де він пропав? Пройшло вже сім хвилин. Що робити? Піти туди — розминешся. Зараз буде поїзд.

К а р ф у н к е л ь (дивиться на годинник). Пройшло тільки сім хвилин. Коли ж буде поїзд? Що робити? Зальбадерей!

Ю р к е в и ч (підходить до Карфункеля і хапає його за руку). Ви ж майстер часу — ви знаєте його закони. Зробіть, щоб він зупинився хоч на двадцять, хоч на десять хвилин. Щоб не прийшов цей поїзд, який везе мені муку і смерть.

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Що таке час? Для вас він іде занадто швидко, для мене, навпаки, дуже поволі. Такий час — тільки наше почуття. Його взагалі немає.

Ю р к е в и ч. То хіба є інший час?

К а р ф у н к е л ь. Так, є — і я його знаю. Справжній час, якого люди не помічають, бо не знають, як його рахуваль. Знаю тільки я, Тобіас Карфункель, і я зроблю свій годинник, що покаже не той час, який нам здається, а той, що є насправді. Ха! Ді ур дер варгафтігер цайт.

Ю р к е в и ч. Ви божевільний! Можна з'їхати з глузду, слухаючи ваші химери.

К а р ф у н к е л ь. З'їхати з глузду? Зальбадерей! Для майстер не потрібний ваш глузд — він слухає свій геній.

П о р у ч и к. Але як її пізнати, пане полковнику?

П о л к о в н и к. В тім-то й штука. Бачите цього цивільного в сірому капелюсі? Його прізвище Юркевич. У мене є відомості, що вона йому писала. Треба його обшукати і примусити... Ви розумієте?

П о р у ч и к. Ага, розумію: полювання на живу принаду.

П о л к о в н и к. От-от!

Ю р к е в и ч (дивиться на годинник). Ще дві хвилини! Ні, це неможливо! Краще піду туди...

Іде до дверей. Полковник заступає йому дорогу.

П о л к о в н и к. Пробачте, одну хвилину. Ваше прізвище Юркевич?

Ю р к е в и ч (здивовано). Так... Але дозвольте...

П о л к о в н и к. Будьте ласкаві, покажіть нам листа, якого ви сьогодні одержали.

Ю р к е в и ч (спалахнувши). Але дозвольте! З якого права?

П о л к о в н и к. З якого права? (Голосно). Пане поручику, попросіть усіх вийти. Панове, прошу всіх вийти!

П о р у ч и к. Прошу вас, панове! (Випроваджує Лундишева і Карфункеля).

Л у н д и ш е в. Але дозвольте! Яка підстава?

К а р ф у н к е л ь. Дає іст унергерт! Як ви смієте?

Поручик виштовхує обох.

П о л к о в н и к (до Юркевича). Ви чули? Покажіть листа!

Ю р к е в и ч. Якого листа? Я протестую!

П о л к о в н и к. Та що ви — дитина чи ідіот! Не змушуйте мене вдаватися до інших... (Виймає револьвер).

Ю р к е в и ч. Це насильство. Я буду скаржитися. (Виймає і віддає листа).

П о л к о в н и к (вихоплює і нашвидку читає). Чорт побери! На машинці. Хитра, стерво! Значить, ви з нею листуєтесь? А ви знаєте, чим це пахне? Ви заарештовані. Поручику!..

Ю р к е в и ч. Але дозвольте! Я її не бачив сім років!

П о л к о в н и к. Не морочте нам голови. Єдиний спосіб загладити вашу провину — це допомогти нам її заарештувати.

Ю р к е в и ч. Що таке? Та ви з глузду з'їхали!

П о л к о в н и к. Якщо ви не хочете, щоб вас негайно розстріляли, ви повинні йти на перон і зустріти цю особу. Зрозуміли?

Ю р к е в и ч (тріумфуючи). А! Значить, ви не знаєте її в обличчя! То будьте ж певні, що я вам її не викажу. Я зараз же йду додому.

Вбігає захеканий Таратута. Обидва офіцери наставляють на Юркевича свої револьвери.

Т а р а т у т а. Товаришу Юркевич! Готово! їдьмо!

П о л к о в н и к. Ви зараз же будете розстріляні.

Ю р к е в и ч. Нехай, але я вам її не викажу.

Т а р а т у т а. Так і єсть! Спізнився! А все через курей проклятих! Звиняюсь, ваше високородіє, мені треба до громадянина Юркевича.

П о л к о в н и к (повертається з загрозою). А! Тобі треба! Поручику, взяти його.

IX

Таратута моментально зникає. Цієї хвилини ще один поручик і двоє солдатів вводять Ліду. Тепер це елегантно вдягнена і дуже гарна дівчина 25-26 років.

П о л к о в н и к (до Юркевича). Востаннє пропоную вам іти на перон і зустріти цю жінку. Чули? Через п'ять хвилин буде пізно.

Ю р к е в и ч. Ні, нізащо!

П о л к о в н и к. Ви зараз же будете розстріляні! Чуєте?

Ю р к е в и ч (помічає Ліду, здригається). Нехай! І все-таки я вам її не викажу!

П о л к о в н и к (кричить). Мовчать! Я сам вас уб'ю як собаку! Мовчать!

П о р у ч и к. Пане полковнику, тут сторонні...

П о л к о в н и к. Мовчать!

Д р у г и й о ф і ц е р. Пане полковнику...

П о л к о в н и к (обертається). Га! Чого вам треба?

О ф і ц е р. Дозвольте доповісти. Ми зараз затримали цю даму. Вона приїхала автомобілем. З боку Чабанів.

П о л к о в н и к (стає уважним). А... ну, і що ж?

О ф і ц е р. Дуже непевна особа. (Тихо доповідає щось полковникові). Ось її документи. (Подає полковникові). Можливо, пане полковнику, що це саме і є... прошу звернути увагу. (Показує пальцем на один з документів).

П о л к о в н и к. А, чудово, чудово! Хм... (Розглядає документи). Цифри, слова, знаки — безумовно, шифр. (Раптом скидає оком на Ліду). Як ваше прізвище?

Л і д а. Олена Жданова.

П о л к о в н и к (швидко). А не Ліда Званцева?

Л і д а (спокійно, знизавши плечима). Не розумію вашого запитання, полковнику.

П о л к о в н и к. А, не розумієте? А які це шифровані записи у вас в зошиті? Ієрогліфи оці?

Л і д а. Записи? Ах, то це ж моя стенографія. Вправи — для практики.

П о л к о в н и к. Хм, дуже підозріла практика. А що ви робили в Чабанах?

Л і д а. Я гостювала там на хуторі. В сестри.

П о л к о в н и к. Гостювали на хуторі, а поїхали на моторі. (Полковник для рифми робить у слові "хуторі" наголос на "о,"). Ну, добре, ми це все з'ясуємо. До речі, цей молодий громадянин приніс нам сьогодні листа якоїсь Ліди Званцевої. (Лізе в кишеню). Чи не знайома вам випадково ця рука? (Навмисне бариться, не розгортаючи листа).

Л і д а (посміхаючись). Навряд, якщо листа написано на машинці.

П о л к о в н и к (тріумфуючи). А! Попались! Попались! Значить, ви самі його писали, якщо знаєте, що на машинці.

Л і д а (весело сміється). Та заспокойтеся, полковнику. Я ж бачу адресу на конверті — друковані літери.

П о л к о в н и к. Тьху! (Ховає листа).

Ю р к е в и ч (ніби нетерпляче). Вибачте, пане полковнику, це все дуже цікаво, але при чому ж тут я?

П о л к о в н и к (допитливо дивиться на Юркевича, потім на Ліду). Так ви не знаєте цієї, хм, дами?

Ю р к е в и ч. На превеликий жаль, ні.

П о л к о в н и к. А! На жаль...

Ю р к е в и ч. Так, бо вона дуже гарненька.

П о л к о в н и к (розгублено). Чорт зна, що таке! Ви здається, знову наплутали, поручику...

Входять Лундишев і Карфункель. Обидва знову пориваються до полковника.

Л у н д и ш е в (ввічливо уклоняючись Ліді). Мадмуазель... Пробачте, полковнику, але так же не можна!

К а р ф у н к е л ь. Дас іст унергерт! Начальник станції ніде нема, поїзд нема. Я не можу більше ждаль!

Л у н д и ш е в. Я починаю турбуватися. Чи буде кінець кінцем наш поїзд, чи...

П о л к о в н и к. Панове, я ж вам казав...

Л у н д и ш е в (до Юркевича). А ви ще тут, мій молодий друже! (Озирається на Ліду). Ба! Кого я бачу! Ну, звичайно ж, то-то я дивлюсь — таке знайоме обличчя! Так ви...

Ю р к е в й ч (зляканий, робить крок уперед і бере Лундишева під руку). Пробачте, граф, я хотів вас щось спитати...

Л у н д и ш е в. З охотою, з охотою, мій друже. Так то, значить, ви вже її зустріли — вашу милу курочку. Пардон, мадмуазель, вибачте старого. Заздрю щасливцеві, хе-хе-хе! Але яка вона тепер красуня! Ай, та не давіть мені так руку!

П о л к о в н и к. Стривайте, граф, хіба ви знаєте цю даму?

Л у н д и ш е в (скрикує). Ай! Та чого ви щипаєтесь! (Тре руки). Ну, та, звичайно ж, знаю. Це ж наша люба мандрівниця, яку мсьє Юркевич так довго шукав і від якої він одержав сьогодні листа. Я її чудово пам'ятаю.

П о л к о в н и к (швидко). Ліда Званцева?

Л у н д и ш е в (у захваті). Так, так. Іменно, Ліда! Мила курочка, яку...

П о л к о в н и к. Ну, граф, ви зробили нам велику послугу!

Ю р к е в и ч (не витримавши, кидається на Лундишева і хапає його за горло). Негідник! Ідіот! Ти вдруге відняв її у мене, мою радість!

Л у н д и ш е в. Що таке! Караул! К... к...

Скориставшись із замішання, Ліда вихоплює револьвер і кидається до дверей.

П о л к о в н и к. Хапайте її! Держіть!

Сум'яття. Ліда кидає офіцерам стільця під ноги і тікає. Поручик падає, Лундишев виривається з рук Юркевича і з криком біжить до дверей.

Л у н д и ш е в. Караул! Він збожеволів! (Тікає).

П о л к о в н и к. Двері на замок! А, то ось воно що!

Заарештувати, заперти, розстріляти! (Показує на Юркевича солдатам, ті беруть його за руки).

Постріл за дверима, другий.

Ю р к е в и ч (кричить). Геть! Вони її вбили, негідники!

Цієї ж хвилини обидва офіцери вертаються, ведучи під руки Ліду, яка вже не пробує вириватися.

П о р у ч и к. Єсть, пане полковнику! Затримали! (Притискує хустку до щоки). Злочинниця відстрелюва-лась...

Ю р к е в и ч (поривається до Ліди). Лідо! Моя рідна дівчинко!

П о л к о в н и к. А! То ось яка тут стенографія? Чудово! Через півгодини будете обоє розстріляні. Поручику, розпорядіться.

Карфункель, який увесь час уважно стежив за цією сценою, тепер виступає вперед.

К а р ф у н к е л ь. Ір зайд толь! Ві з'їхаль з глузду! Я протестую! Потрудіться не робити дурниці і відправляйте наш поїзд. Я телеграфірен германський посол!

П о л к о в н и к. Що таке! Та ви ошаліли! Я вас самих розстріляю через двадцять чотири години... через двадцять чотири хвилини.

К а р ф у н к е л ь. Мене? Через двадцять чотири хвилини? Зальбадерей! Мене?

П о л к о в н и к. Що таке! Взять його!

К а р ф у н к е л ь. Через двадцять чотири хвилини? А ві знаєте, що буде з вами через двадцять чотири хвилини? Ха! Раджу вам краще розпорядіться з вашим час. Алле таузенд! Тисяча диявол! (В гніві наступає на полковника, махаючи перед його носом своїм годинником). Двадцять чотири хвилини! Краще скажіть, де ви поділь мій поїзд? Віддайте мені півгодини — чуєте? — півгодини, які я загубіль через ваш гармидер — вони мені коштують десять років, чорт би вас побраль!

П о л к о в н и к (відступає спантеличений). Та це божевільний! Взять його!

К а р ф у н к е л ь. Ні, не божевільний.

Гарматний постріл.

Ага! Ві чуєте? Ві чуєте, як б'є цей годинник? Ді штунде гат гешляген. Ваш час пробіль! Подумайте самі про ваші хвилини.

П о л к о в н и к (розлючено). Мовчіть! Поручику! Взять!

XI

Вбігає офіцер, за ним двоє солдатів.

О ф і ц е р. Пане полковнику! Тривога! Прорив! По станції б'ють з панцерника.

Гарматний постріл.

К а р ф у н к е л ь. Ага! Я казаль! (Спокійно заводить годинника).

П о л к о в н и к. Та звідки? Де? Ви з глузду з'їхали! Тут і фронту ніякого немає.

О ф і ц е р. Так точно. Червоні наступають з Тернівки. З півночі. А це, певно, партизани. Якийсь шалений панцерник прорвався в тил.

Гарматний постріл. Дзвінки. Телефон.

К а р ф у н к е л ь (спокійно). Поспішайте, гер полковнику. Ваші двадцять чотири хвилини скоро проходіль.

П о л к о в н и к (люто). А я вас все-таки розстріляю! Подати автомобіль. Я їду в місто. Поручику, ви залишаєтесь комендантом

станції. Поставте варту до заарештованих. Розпорядіться по станції. Евакуюйте що можна. А через двадцять хвилин — усіх розстріляти.

П о р у ч и к. Як, пане полковнику, і німця? Насмілюся доповісти, що...

П о л к о в н и к. Ну, добре. Німця поки що евакуюйте. Там побачимо. Цих двох. Ходім!

П о р у ч и к. Слухаю, пане полковнику!

Полковник і обидва офіцери виходять.

П о р у ч и к (до солдатів). Стерегти заарештованих. Один — біля дверей, другий — під вікном.

Виходить. Солдати замикають двері і теж виходять.

XII

Ю р к е в и ч (кидається до вікна). Вартовий! (Пробує двері). Замкнуто. Лідо, моя дорога Лідо! (Бере її руки). Невже ж я знову бачу тебе, бачу твої милі, рідні очі, про які я так часто мріяв усі ці роки нашої розлуки!

К а р ф у н к е л ь (який тим часом сів на столі і розглядає годинника, встромивши око в лупу). Зальбадерей! Пустий балакня...

Л і д а. Любий! І ти мене не виказав — тебе мордували!

Ю р к е в и ч. І тепер, через сім років, знайти тебе, щоб знову... щоб знову втратити. Ні, ні, це неможливо! Час зупинився, він наш, він наш, моя Лідо!..

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Ейн нар. О, один дурень — що він знає про час?

Л і д а. Так, так!

Ю р к е в и ч. Двадцять хвилин життя і любові — та це ж вічність!

К а р ф у н к е л ь. Не забуваль мій урок. Хм...

Ю р к е в и ч. Тільки міщани лічать час роками — ми будемо лічити його ударами нашого серця! І кожен удар, кожен удар віддамо нашій любові!

Л і д а. Так, так, нашій любові! О, як же я люблю тебе тепер, мій єдиний!

Гарматний постріл.

Ю р к е в и ч. Лідо, моя кохана Лідо! Яке щастя... припасти до твоїх уст... вмерти... лишитися з тобою назавжди! Випити до кінця ці останні хвилини нашого життя!

К а р ф у н к е л ь (продовжуючи копирсатися в годиннику). О, Зальбадерей, о, пустий балакня! Який останній хвилина? Ваш останній хвилина буде через тридцять років. Укупі вмираль! Вона ще вас кидаль — цей дівчинка, поки ви вмираль...

Ю р к е в и ч (обертаючись). Ви брешете!

К а р ф у н к е л ь (спокійно). Ну, то ві її кидаль унд даміт пунктум. Брязкіт розбитої шибки. Куля вибиває з рук Карфункеля годинник.

Ю р к е в и ч. Боже мій! Сюди стріляють!

К а р ф у н к е л ь (розлючено). О, ферфлюхте гейденлерм! Проклятий метушня! Розбиваль мій кращий хронометр! Каналії! Негідники! (Лазить по підлозі, збираючи механізм).

Тривога. Рушнична стрілянина.

Л і д а. Стривай! Ти чуєш! Це наші! Вони близько! Вони не дозволять, щоб нас убили! (Біжить до вікна). Так, так! Скрізь паніка! Солдати тікають, кулемет. Ага! Сиплеться штукатурка... Кулі б'ють в естакаду... Впав офіцер!..

Міцний стукіт у двері.

Ю р к е в и ч. Ламають двері. Треба їх чимось заставити. Вони можуть нас убити, відступаючи...

Тягне до дверей меблі.

Л і д а. В мене є ще один револьвер. Ми будемо оборонятись.

Ю р к е в и ч. Так, так! Жити, жити! Дихати на повні груди, жити з тобою, моя Лідо!

К а р ф у н к е л ь (продовжуючи збирати коліщата з підлоги). Зальбадерей! Він уже роздумиваль умирать...

Постріл під дверима. Шум боротьби.

XIII

Голос за дверима. Відчиніть! Свої! Товаришу Юркевич!

Ю р к е в и ч (у захваті). Таратута! Врятовані!

Двері відчиняються. Входить загін червоноармійців. Попереду Таратута.

Т а р а т у т а. Товаришу Юркевич! Баришня, мадамочко! Ура! Живі, не спізнився?

Л і д а (кидається до червоноармійців). Товариші! Рідні! (Тисне їм руки). Якого полку?

Ю р к е в и ч (хапає руку Таратути). Таратуто, друже мій любий! Це ти нас визволив?

Т а р а т у т а. Та вже так вийшло. Спасибі, братва попалася знайома. Згодилися в тил один броневик пустити. Для тебе, друже, і станцію здобули, і все на світі.

Ю р к е в и ч. Та коли ж ти встиг, каналія? (Сміється від щастя).

Т а р а т у т а. Та хіба я час лічу чи міряю?

Ю р к е в и ч. Правда, Таратуто, правда — його ні полічити, ні виміряти.

XIV

Входить ще загін з командиром. Вводять кілька чоловік заарештованих, у тому числі Лундишева.

К о м а н д и р. Зайняти всі виходи. Єфімов, займи телеграф! Заарештованих замкнути поки що тут. А це що за громадяни?

Л і д а (дістає з зачіски згорнутий тонкий папірець і подає командирові), Я — політробітниця подиву вісімнадцять. Нас засудили до розстрілу — мене і цього товариша, він відмовився виказати мене білим.

К о м а н д и р. Ліда Званцева! Радий вас бачити, товаришко!..

К а р ф у н к е л ь. Гер командир! Накажіть даваль мій поїзд. Я не можу більше втрачаль час через ваш війна.

К о м а н д и р. А це ще який німець?

Л і д а. Його заарештували разом з нами за те, що він протестував проти нашого розстрілу.

К о м а н д и р. Дякую вам. Ви свободні, товаришу!

К а р ф у н к е л ь. Звободні, звободні — мені потрібний поїзд, а не ваша звобода.

Л у н д и ш е в. Це неподобство! У мене білет і плацкарта. Скажіть, щоб повернули мої речі! Це грабіж!

К а р ф у н к е л ь. Я не можу втрачаль час. Я рахуваль кожен хвилина.

К о м а н д и р. Тихше, тихше! Для нас не цікаві ваші розрахунки. У революції свій годинник — він іде все вперед, а коли б'є — настає новий час.

Гарматний постріл.

К о м а н д и р. Чули?

Ю р к е в и ч. Я вам казав, майн гер, що є майстер дужчий за вас — революція. Ваш годинник розбитий.

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей!

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ

Та сама станція. 1920 рік. Зима. Кімната занедбана, давно не метена. Скрізь бруд, недокурки, мотлох. Кілька жінок туляться на лавках, гріючись по черзі біля поганенької пічурки, що поставлена в кутку.

І

Увіходять двоє залізничників в кожухах і з дорожніми клунками на плечах.

1-й з а л і з н и ч н и к (до жінок). Здрастуйте. Не було товарного?

У с а ч и х а. Не було. Певно, скоро буде.

3-я ж і н к а. Куди це ви, Семене Терентійовичу? Невже на село? Чи, може, в місто, як мій?

1-й з а л і з н и ч н и к (хмуро). Ну, а що ж — з голоду здихати...

2-а ж і н к а. Правильно. Всі підуть.

2-й з а л і з н и ч н и к. Нехай їм чорт паровози водить.

1-а ж і н к а. Та Черевко, Трохимич. Цей совєцькому чорту продався, старий собака.

Увіходить Черевко, мовчки, докірливо дивиться на залізничників, ті відвертаються.

Ч е р е в к о. Куди це ти напосудився, Терентійович? Мовчиш? Соромно в очі дивитись? Коли робоча армія на фронт іде — паровоз кидаєш? Ех...

У с а ч и х а (розлючена). Та тобі яке діло? От і піде. Ти хіба його дітей нагодуєш?

1-й з а л і з н и ч н и к. Та чого ти до мене присікався? Я тобі не заважаю — хочеш комісаром задєлаться — твоє діло. А мені діти дорожче.

Увіходить Черевкова жінка — Оля. Вона постаріла, змарніла, але, як і раніш, приваблює своєю лагідною усмішкою, миловидним і ніжним обличчям.

О л я. Андрій Трохимич! Ти скоро додому? Серьо-жі погано.

Ч е р е в к о (нетерпляче). Постривай, Олю, — немає часу — потім. Дурень ти, дурень, Терентьїч, і говорити з тобою не варто. А ось від тебе, Василю Івановичу, скажу по правді, не сподівався...

О л я. Андрій Трохимович...

Ч е р е в к о. Зараз, Олю, зараз — я знаю.

О л я (крізь сльози). З Серьожею погано — серце зовсім завмирає. Піди ще в місто, пошукай камфори — може, в Червоному Хресті...

Ч е р е в к о. Піду, Олю, — зараз. Так, не сподівався, Василю Івановичу, не сподівався. Разом в дев'ятсот п'ятому бастували, разом паровози від німців рятували — а тепер, у таку хвилину, свій пролетарський пост покидаєш?! Соромно, Василю Івановичу, — не сподівався.

2-й з а л і з н и ч н и к (підводиться). Та ну тебе, не тягни — і без того гірко. Ходім закуримо, чи що, з горя.

Ч е р е в к о (радісно). Не поїдеш? От спасибі, Васю. Не зрадив.

О л я. Андрію Трохимовичу...

2-й з а л і з н и ч н и к. Та ходім уже...

У с а ч и х а. Уговорив-таки, язва. Укомісарив!

2-а ж і н к а. Чисто що укомісарив, оратор. Партеєць.

Ч е р е в к о. Зараз, Олю, зараз. Ходім, Василь Іванович, — я тобі й паровоз наготовив.

Виходять.

2-а ж і н к а. Товарний!

II

Підходить товарний поїзд. Всі кинулись на перон, Оля сідає на лавку, сумно похиливши голову. Входить Юркевич, змарнілий, обшарпаний. Мовчки сідає поруч на лавку, закурює цигарку.

Ю р к е в и ч. Не полегшало хлопчикові?

О л я. Де там. Серце зовсім не працює. Доктор сказав — камфори. А де її взяти — в жодній аптеці немає.

Входить, як завжди жвавий і веселий, Таратута з живою куркою під пахвою. За ним Усачиха.

Т а р а т у т а (відбиваючись на ходу від Усачихи). Геть! Відчепись! Кажуть тобі, непродажна.

У с а ч и х а. Та навіщо тобі курка, куродав непутящий! Я ж тобі гарну ціну даю — двадцять тисяч!

Т а р а т у т а. Котись, котись. Я курми не торгую. Геть! (Бачить Олю). Олечко, красуне моя безутішна! А я тебе по цілому вокзалу шукаю. Курочку тобі привіз для твого мальчонки. Ну, що, як він? Стрибає?

О л я (бере курку і ховає в кошик). Та що це ти, Та-ратуто, як тобі не соромно. (Цілує його і плаче).

Т а р а т у т а. От тобі й маєш! Зараз і крани відкрила!

О л я. Кепсько Серьожі, Таратуто, — серце не гіра-цює.

Т а р а т у т а. Не сумуй, Олю, — підправимо і серце. Ба! кого я бачу! Товаришу Юркевич! Ваше благородіє! Яка зустріч! Чого це ти такий маланхольний, кислий?

Ю р к е в и ч. Так взагалі. Кепські діла, брат Таратуто. А тут ще переслабував на сипняк, охляв. Чекаю ось на жінку — приїздить сьогодні.

Т а р а т у т а. Е, брат, — через те ти і страждаєш, що з бабою зв'язався. А я ось їжджу собі по дорогах, шукаю вітра в полі і горя не знаю.

Ю р к е в и ч (усміхається). По-старому курей давиш?

Т а р а т у т а. Не забув... Ні, брат, тепер не дуже. Тепер, брат, курка — рідкість. Якщо й потрапить яка дурна під колесо, то й ту воскрешати доводиться. (Сідає біля Олі на лавочці). Так-то, Олю, мій друже.

Ю р к е в и ч. Як воскрешати? Що ти брешеш, Таратуто?

У с а ч и х а (в щирому захопленні). І збреше ж, куродав окаянний!

Т а р а т у т а. А ти думав, звідки в мене ця курка? Під колеса потрапила, сердешна.

Ю р к е в и ч. Як під колеса?! Та вона ж жива!

Т а р а т у т а (не кваплячись, дістає з кишені пляшку і металеву чарочку). А ось тут і починається воскресєніє із мертвих та інші чудеса. (Наливає в чарочку). Войдітє. (П'є). Добрий коньяк, французький. Влив їй в горло оцього самого коньячку, — скочила, як перемита. (Наливає). Випий і ти, братику, — коли вже курка п'є і жива буває, то тобі й бог велів.

У с а ч и х а. І все бреше, сукин син. Виміняв де-небудь на гас, щоб його жаба забодала!

Ю р к е в и ч (п'є). І час тебе не бере, Таратуто.

Усачиха мимоволі ковтає, дивлячись, як Юркевич п'є.

Т а р а т у т а. Час? Це ви, образовані, вигадали час, а я на нього давно плюнув. За мною ніякий час не вженеться. В мене один рахунок — завжди сьогодні.

Ю р к е в ич. Мудрець ти, Таратуто, сам собі ціни не знаєш.

Т а р а т у т а. Ну, прощавайте поки — не сумуй, Олю, — і мальчонку твого підправимо. (Дає їй пляшку). На ось, дай йому ковтнути чарочку — миттю серце запрацює. Напевно.

О л я (крізь сльози). Йому камфори треба, Таратуто, — а де її взяти... Ось сиджу, чекаю на Андрія Трохимовича — і додому йти боюся.

Ю р к е в и ч. А в Червоному Хресті питали?

О л я. Скрізь була — ніде немає.

Т а р а т у т а. Стривай! То я ж знаю!

О л я. Та невже? Ради бога, Таратуто, — врятуй, на тебе одна надія!

Т а р а т у т а. Поїхав! Є в мене один чолов'яга. Коли вже в нього немає — то, значить, ніде. Потерпи, Олю, — я вмить. (Виходить).

У с а ч и х а. Стривай, Таратуто! Коли ще де-небудь курку задавиш... (Біжить за ним).

III

Юркевич підводиться і йде до дверей. Входить граф Лундишев. Він постарів, зігнувся, обшарпаний, ходить через силу, спираючись на паличку. Юркевич одвертається і хоче вийти.

Л у н д и ш е в (зупиняє його). Мсьє Юркевич!

Ю р к е в и ч (обертається). Чого вам від мене треба?

Л у н д и ш е в (з образою). Тікаєте? Боїтесь, мабуть, що просити у вас буду... ех!

Ю р к е в и ч. Невже ви самі не розумієте... Забули...

Л у н д и ш е в (в свою чергу розсердившись). Не вам би це казати, молодий чоловіче! Ви самі, мабуть, забули, як двічі накидалися на мене й душили за горло. В мене й досі шия болить.

Ю р к е в и ч. Ну, тим більше. Немає, значить, про що й балакати.

Л у н д и ш е в. Якщо я проговорився тоді, що знаю вашу дружину, то це була просто необережність. А що зі мною зробили подібні до вашої дружини комісари! Не знаєте? Все забрали — гроші, будинки, речі, золото, срібло — все. Ось тільки цей перстень залишився — хочу на хліб та на масло виміняти. Ех!

Ю р к е в и ч (дивиться на перстень). Ого! Ізумруд.

Та ще який великий!

Л у н д и ш е в. . Ще б пак, вісім каратів. Фамільний. Ще від діда лишився. Колись графиня Селецька трохи не навколішках благала, щоб продав, — давала чотири тисячі, потім п'ять — не віддав. Навіть посварилися через це.

Ю р к е в и ч. То це ж цілий скарб! Капітал! (Милується каменем). Ви можете два роки жити на цей камінь.

Л у н д и ш е в (прикро). Ви думаєте? Знаєте, скільки за нього дають місцеві йолопи? Двадцять тисяч. А паршива курка на базарі коштує двадцять п'ять.

Ю р к е в и ч (усміхається).

Л у н д и ш е в. Усміхаєтесь! Я знаю, чого ви смієтесь.

Ю р к е в ич. Та що ви... це просто так — згадав.

Л у н д и ш е в. Згадали, як я колись двадцять тисяч за паризьку курочку давав. Золотом. А тепер і звичайної не маю... Тижнями сиджу без обіду. (Сідає на лавку біля Олі).

О л я (пізнає Лундишева). Добридень, Валеріане Сергійовичу. Пробачте, я вас не пізнала.

Л у н д и ш е в. А? Хто? А, це ти... Оля. (Сухо). Добридень. Так, батеньку, дожили. А де ваша дружина?

Ю р к е в и ч. Та ось мусить приїхати сьогодні. Чекаю. Вибачте. (Піднімає шапку і виходить).

Л у н д и ш е в (мимрить про себе). Двадцять тисяч курка... Тьфу!

О л я. Давно вас не бачила, Валеріане Сергійовичу. Як ваше здоров'ячко?

Л у н д и ш е в. А це вже ти в свого чоловіка спитай — більшовика. І подібних йому комісарів.

О л я. Та господь з вами, графе, який же Андрій Трохимович комісар?

Л у н д и ш е в (стукає паличкою). А хто ж? А хто? Забула, як ще тисяча дев'ятсот дванадцятого року в тюрмі сидів? З тисяча дев'ятсот п'ятого року забастовщик. Це ж у них заслуга, чин, вроді як вислуга літ. Зате — тепер начальство. Комісар! Пф...

О л я. Та ніяке він не начальство. Як був машиністом, так і залишився. Самі голодуємо.

Л у н д и ш е в (не слухаючи). Комісар! Більшовик! І слова-то які повидумували: Пар-ком, Ком-бєд. Со-бес, Че-ка. Опродкомгуб. Тьфу! Грабилівка, розбійники, бандити. Землю забрали, садибу забрали, будинок забрали. Речі, одежу, золото, срібло. І виїхати не можна. Сиди, подихай з голоду. Два дні не обідав. Чаю нема з чим випити.

О л я (співчутливо). Бідний Валеріан Сергійович... (Ніяково). Може, дозволите... В мене є курочка... я буду її сьогодні варити, то і з вами можу поділитись...

Л у н д и ш е в (вражений). Ти! Ти пропонуєш мені курку! Ти! Та як в тебе язик повернувся!

О л я (злякано). Та що це ви, Валеріане Сергійовичу... Адже ж я від щирого серця.

Л у н д и ш е в. Умру, подохну, з довгою рукою ка вулиці стану, — а в тебе не візьму!

О л я. Та чому ж, Валеріане Сергійовичу?

Л у н д и ш е в. А ти забула, як в мене було вісімнадцять тисяч курей, тільки племінних, а звичайних — так ніхто й не лічив. А коли ти просила в мене сім років тому одну курку, чи дав я тобі її — кажи — дав?

О л я. Та не хвилюйтеся, Валеріане Сергійовичу, — нічого я не пам'ятаю.

Л у н д и ш е в. Коротка в тебе пам'ять, мабуть. Ми з тобою розрахувалися. За тебе твої комісари одержали. Відплатили цілком, сповна!..

IV

Входить Усачиха.

У с а ч и х а. Там тебе мамаша шукає в конторі. Малому твоєму кепсько. Вмирає.

О л я (схоплюється). Боже ж мій, господи! (Вибігає, забувши про кошик).

Л у н д и ш е в (мимрить). Вона мені курку... мені курку... (Виходить).

У с а ч и х а (сама). Побігла і кошолку забула з куркою. Сказано, вітер в голові. (Озирається). Е, була не була. (Підходить до кошика). Все одно хлопець помре, не діжде. (Бере курку з кошика і ховає під хустку). Удруге не кидай. Наука. (Іде до виходу). Ой, лишенько, когось несе!

Входить комісар військових поїздів.

У с а ч и х а. Комісар! Пропала!

К о м і с а р (підозріло озирається). Ти що тут робиш?

У с а ч и х а. Я... нічого, їй-бо, нічого. Так і єсть! Пропала!

К о м і с а р. Це чий кошик? Твій?

У с а ч и х а. Та ні... це Че... Черевкової Ольки.

К о м і с а р. А, Черевко, — його мені й треба. Почекай тут. (Швидко йде в ліві двері, звідки зараз же чути телефонний дзвінок і голос комісара). Так, так. Слухаю. Одержано. Особливого призначення. Гаразд.

У с а ч и х а (метушиться з жахом по кімнаті). Пропала! І втекти не можна, і кинути шкода. Якби де сховати... Ага! (Підходить до касового віконця). Сюди! (Підіймає заслінку вікна і запихає туди курку, зачинивши знов віконце). Сиди тут, падлюко, замість касира! Фу...

К о м і с а р (виходить з лівих дверей). Ти знаєш, де живе машиніст Черевко?

У с а ч и х а. Ще б пак не знати — знаю.

К о м і с а р. Веди мене до нього. Живо.

Виходять. Усачиха озирається на касу.

V

Повертається з перона Юркевич, знову сідає на лавку. Увіходить Лундишев і Карфункель — обшарпаний, змарнілий, але, як завжди, впертий і сердитий, з чемоданом у руці.

Ю р к е в и ч. А, це ви, гер Карфункель, добридень. По-старому чекаєте на поїзд?

К а р ф у н к е л ь (сердито). Зальбадерей. Безглюзде запитання на вокзалі. Які сьогодні поїзди?

Ю р к е в и ч. Та хто ж тепер це знає?

Л у н д и ш е в. Мішочний експрес, скорий — теплушка, кур'єрський — "сипняк-той світ". Без пересадки. Спальні місця — на даху, під небом.

К а р ф у н к е л ь. Місочник... той свієт? Зальбадерей. Ні. Мені не потрібний такий поїзд.

Ю р к е в и ч. А ви все не втрачаєте надії? Щодня ходите довідуватись про поїзди?

К а р ф у н к е л ь (сердито). Я вже говоріль вам, що післязавтра мусиль бути дома — в Гейдельберг. Я мусиль робити там мій годинник. Мій геніальний дзигарі справжнього, дійсного часу. О, лише тоді люди знатимуть, що таке час. Що таке — дер аугенблік — один мить, якого тепер не помічають.

Ю р к е в и ч. То хіба не можна їх робити тут — ці ваші дзигарі? В Москві, Петрограді нарешті?

Вбігає захекана Усачиха.

У с а ч и х а. А бодай вас жаба забодала! Знову наперлося повний вокзал. (Пробирається ближче до каси).

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей. Єсть тільки два чоловіка на світі, який може робити такий дзигарі. Я — Тобіас Карфункель, який їх придумав, і майстер Тобіас Рамінгер, який може їх зробіль. Тобіас Рамінгер, великий дзигармайстер з Гейдельберга. Ха! Ось чому я чекаю на станція мій поїзд.

Усачиха тим часом підійшла до самої каси і заступила собою її віконце.

Ю р к е в и ч. Чекаєте одинадцять місяців?

К а р ф у н к е л ь. Одинадцять місяців, одинадцять років, одинадцять хвилин. Ві по-старому нічого не розуміль ауф час. (До Усачихи). Пардон, мадам, — мені треба в каса. О, нерозумний учень, — не пам'яталь ні один мій урок. Ві чуєте? Мені треба в каса!

У с а ч и х а (розгублено, проте не поступаючись). Та на біса тобі каса, марудо!

К а р ф у н к е л ь. Мені треба узнаваль поїзда. (До Юркевича). Одинадцять років! Хіба не здавалося вам вісім років тому двадцять чотири хвилини за цілий рік? А коли вас мусили розстрілять — як ві рахували тоді ваші хвилини — по який годинник?

Ю р к е в и ч. Так, це правда... Але тоді були хвилини — ви ж чекаєте, майн гер, цілий рік.

К а р ф у н к е л ь. Хвилини, аугенблікен, мить, рік! Де вага, де міра для цей лічба? Тільки на моїх майбутніх дзигарях можна буде це пізнати. Тільки тоді ми пізнаємо, який справжній міра той чи той секунда, той чи той півгодина, тих чи тих десять років. Ці дзигарі покажуть, що деякий півгодина займає не більше місця, ніж деякий рік. І що інші десять років взагалі нічого не варті — не займаль ніяке місце.

Ю р к е в и ч (береться за голову). Це божевільна химера. В мене починає боліти голова, коли я вас слухаю.

К а р ф у н к е л ь. Значить, дурний голова. Абер в мене немає часу — з вами балакати. Мені треба узнаваль мій поїзд. (Розсердившись), Потурбувалься пропускать мене в каса!

У с а ч и х а. Та яка тепер каса! Там нікого немає!

К а р ф у н к е л ь. Як немає! Я сам чув розмова унд шум. Там єсть один касир.

Ю р к е в и ч. Та що це ви, майн гер, — яка тепер каса!

У с а ч и х а. Іди, іди! Насупився, як король піковий, і лізе. Нічого очі вилуплювати — я сама трефова дама — зась.

Л у н д и ш е в. Та з вас, майн гер, кури сміятимуться.

К а р ф у н к е л ь. Мені не треба курка — мені треба касир. (Відштовхує Усачиху і стукає у віконце). Ді касе! Дас іст унергерт! Я буду скаржитись!

У с а ч и х а. Пропала моя голубонька. Добрався-та-ки — німець проклятий.

З віконця чути кудкудакання.

К а р ф у н к е л ь. Вас? (Відчиняє віконце, звідки вилітає курка). Що такий? Вас фюр ейне хенне! Що за один курка! (Хапає на льоту курку).

У с а ч и х а (кричить). Віддай мою курку, варвар!

К а р ф у н к е л ь. Їх фраге ніхтс данах! Їх бін урма-хер — я дзигармайстер, а не куроводник! Мені не треба ніяких курка!

У с а ч и х а. А не треба, то віддай!

К а р ф у н к е л ь. Це не твоя курка!

У с а ч и х а. Не моя! А ти звідки знаєш чия? (Вириває в нього з рук курку і тікає).

Ю р к е в и ч. То це ж та сама, що Таратута...

Л у н д и ш е в. Стривайте! Мадам! Продайте мені вашу курку!

Виходить за Усачихою.

VI

К а р ф у н к е л ь (зазирає у віконце каси). Дас іст нарренхаус. О, безумний час, коли курка в каса і немає ні білет, ні поїзд!

Ю р к е в и ч. Так, майн гер, — білети у нас не в касі.

К а р ф у н к е л ь. Не в касі? А де?

Ю р к е в и ч. Їх дає революція разом з гвинтівкою і наганом. І розпис в нас тільки один — на фронт.

Увіходять Черевко і комісар.

К о м і с а р. А паровози справні?

Ч е р е в к о. Паровози нічого — витримають. Вся справа в людях. Вагонів теж вистачить.

К о м і с а р. Ну, значить, орудуй. (Передає йому пакет). Ось наказ.

Ч е р е в к о. Гаразд. Зараз зберемо осередок, а потім і інших.

К а р ф у н к е л ь (виступає наперед). Гер комісар! Мені треба поїзд. Я мусиль сіводні їхати.

К о м і с а р (пише в блокноті). Так.

Ч е р е в к о. Поїздів, товаришу, немає.

К а р ф у н к е л ь. Як немає! В мене важлива справа! Я не можу загубить час!

Ч е р е в к о. Зараз, товаришу, тільки одна важлива справа — революція.

К о м і с а р (пише). І один тільки час — революції. Значить, їдеш, товаришу?

Ч е р е в к о. їду.

К о м і с а р. Добре. Ну, я пішов в осередок. (Виходить).

К а р ф у н к е л ь (розсердившись). А! Ві думаєте, що забираль собі всі поїзда і весь час для ваша революція і зупиниль все життя! Аусгешльоссен! Зо бальд ніхт! Не так скоро! Життя ще поверне вас назад тисячею турбот і жалощів! Воно єсть сильніше, ніж ваша революція!

Ч е р е в к о. Пуста балаканина, товаришу. Революція важливіша за хвилинні справи.

К а р ф у н к е л ь. Що такий! Ну, то дивіться ж, щоб ві не пожалкували потім про такий хвилина, якої не поверне вам жодна революція в світі!

Вбігає ще більше стурбована Оля.

О л я. Андрію Трохимовичу, ви тут? Серьожі зовсім погано, що ж мені робити, що робити! Доктор каже — камфора... якщо не дістанемо, умре... (Плаче).

Ч е р е в к о. Що ж мені робити, Олю, що... ти ж бачиш... Ніде немає.

К а р ф у н к е л ь (хмуро). Ага — я говоріль. Ось во-на — цей хвилина.

О л я. То він же умре — підемо додому. Він тебе кличе, хоче тебе бачити.

Ч е р е в к о (з мукою). Та не можу ж я, Олю, зрозумій — не можу — зараз осередок... негайний наказ — Треба готувати поїзди на фронт. Ех... (Затуляє обличчя рукою).

Вбігає секретар осередку.

С е к р е т а р. Андрію Трохимовичу, ти тут? Іди мерщій в дежурну — осередок. Чекають.

Ч е р е в к о. А? Що? Зараз... (Стоїть, стиснувши кулаки).

Оля тихо плаче.

К а р ф у н к е л ь (тихо). Тепер ви розуміль? Який революція поверне вам цю хвилину, коли вмирає ваш син і коли він вас кличе.

Ч е р е в к о (отямившись — рішуче). Ходім, Павло Михайловичу. Іди, Олю, іди. (Цілує її). Я потім... Бачиш, зараз не можна. (Виходить з секретарем, Оля йде за ним).

Ю р к е в и ч. Що, майн гер, — є, значить, люди сильніші, ніж ваша мудрість. Цього разу ваш "фокус не удалсі".

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! (Виходить, грюкнувши дверима).

VII

Підходить поїзд. Юркевич іде до виходу. Входить Ліда. Вона в кожусі, з револьвером.

Ю р к е в и ч. Лідо! Нарешті. Якби ти знала, як я за тобою занудився, голубко! (Бере її руки). Думав, вже не діждуся... Та, мабуть, вмирати ще рано. (Підвівся).

Л і д а (цілує його). Бідний мій хлопчику, і справді, який ти став нещасний... Які в тебе бліді воскові вуха. Не знаю вже, що мені з тобою й робити. Постривай — я привезла тобі сала і курочку — поїсти... Любий...

Ю р к е в и ч. Спасибі, Лідо, — тепер буде легше — з тобою я швидко поправлюсь. А то ж, бувало, я й не обідав часто. Тільки самим чаєм і жив.

Л і д а (зітхає). Так мені ж знову треба їхати — і надовго.

Ю р к е в и ч. Як їхати! Куди?

Л і д а. На фронт. Ти ж знаєш, що білі захопили Донбас. З Врангелем ще треба боротись. За Дніпро, за вугілля, за донську пшеницю, за нашу волю. Війна ще не скінчилася, любий.

Ю р к е в и ч. Але ж ти жінка, Лідо. Хіба немає солдатів на фронті?

Л і д а. Я комуністка, Лесю, — значить, теж солдат. Партія кличе — я мушу йти. Це просто й неминуче, як смерть.

Ю р к е в и ч. Партія, партія... То навіщо ж тоді ця воля, яку ти захищаєш своєю кров'ю? Навіщо ця воля, якщо партія поглинає твою особу, твою душу, твою любов? Тоді це не воля, а насильство.

Л і д а. Ти анархіст, Лесю. А хіба ваш анархізм, ваша містика не загнали вас в тупик? Ти ж сам писав колись, що індивідуальність повинна відродитись в громадськості.

Ю р к е в и ч. Це діалектика, Лідо, а проміж нас тільки один суддя — серце. І якщо воно мовчить...

Л і д а. І ти — і ти можеш говорити мені це! А чому ж ти не думаєш про мої муки, про мої переживання, Лесю? І якщо я мовчу — як завжди мовчу про свою любов, то хіба... Ах, та не вмію я про це. Адже я жінка. Що ж ти думаєш, легко мені йти в ногу з чоловіками, — і якими чоловіками! — в цей грізний і великий час? Або ти думаєш, що в мене не буває хвилин жіночої слабості, вагання? Може й мені хотілося б часом скинути цей кожух, цей бруд, що налипнув на мене в теплушках, любити, чарувати, вабити? Для тебе наша любов тільки епізод, — а для мене вона велика радість, що дала мені життя. І ось я сама, я сама повинна від неї відмовитись, залишити тебе надовго — може, назавжди... І коли моє серце спливає кров'ю, ти думаєш лише про себе. (Затуляє обличчя руками).

Ю р к е в и ч. Лідо, моя дорога Лідо!

Л і д а. Нічого... я зараз. Вже пройшло. Іди, милий, я зараз. Дай мені хусточку — в мене немає... Мені ще треба здати пакети комісару. Ходім.

Виходять.

VIII

Л у н д и ш е в (входить). Не догнав... побігла, проклята баба... А добра, здається, курка... велика — напевно, з моїх віандоток. Сил нема, як хочеться їсти. (Сідає на лавку). Так і стоїть перед очима смажена жирна курочка... золотава картопля... гранчаста склянка, рубінове вино.

Та невже ж я ніколи не покуштую курки, курячого м'яса! (Схиляє голову на руки).

Входить Усачиха, тримаючи під хусткою загорнуту в газету вже смажену курку.

У с а ч и х а. Ну її в болото — доберуться — клопоту не здихаєшся. Краще віддам. Скажу, що взяла засмажити — услужити, мовляв, Ольці. Казали, що сюди побігла — на збори. А ось і кошолка її — до речі. (Іде до лавки).

Л у н д и ш е в (схоплюється). Слава богу, — вона! Мадам, продайте мені вашу курку.

У с а ч и х а (озираючись). Курку... яку курку?

Л у н д и ш е в. Та я ж бачу — у вас під хусткою, в папері.

У с а ч и х а. І бистроокий же старий — і спить, а кури бачить. (Нерішуче). От іскушеніє... а ти знаєш, почому зараз курка?

Л у н д и ш е в. Ви купець — ви й кажіть.

У с а ч и х а. Давай п'ятдесят тисяч.

Л у н д и ш е в (з жахом). П'ятдесят тисяч за курку! За курку!

У с а ч и х а. Звісно, за курку, а не за слона. Та ти подивись, яка це курка — сало аж тече. Давай сорок тисяч.

Л у н д и ш е в. Сорок тисяч! І подумати, що колись я мав змогу заплатити мішок золота — двадцять тисяч за чарівну паризьку курочку... А тепер...

У с а ч и х а. Ну, чорт з тобою — давай тридцять тисяч.

Л у н д и ш е в. Послухайте — візьміть цей перстень.

У с а ч и х а. Перстень? А він золотий?

Л у н д и ш е в. Ну, звичайно ж! Він же з ізумрудом. За нього можна купити три тисячі таких курок, як ця.

У с а ч и х а. Господи Ісусе! От і будь після цього чесною! Ну, бог з тобою, — бери. (Хапає перстень і віддає курку).

Л у н д и ш е в (бере курку). Курка! Найдорожча курка мого життя... (Виходить, притискуючи курку до грудей).

IX

У с а ч и х а (сама, милуючись каменем). Камінь який чудовий! Доведеться, мабуть, для Ольки знову десь здобути. Ой ненечко, — ідуть — напевно, збори. (Тікає).

Входять кілька залізничників, серед них Черевко, секретар партосередку та інші, а також 3-4 жінки— дружини залізничників. Хмуро розсаджуються по лавках.

Збори.

2-а ж і н к а. Хліба немає, а збори щодня. Свобода...

3-я ж і н к а. І не кажіть. Очі б мої не дивились.

2-а ж і н к а. Знову умовляти будуть.

3-я ж і н к а. Тьху!

С е к р е т а р о с е р е д к у. Тихше, товариші! Сьогодні в нас дуже важливе питання. Одержано наказа.

2-а ж і н к а. Кожен день накази, а хліба немає.

1-й з а л і з н и ч н и к. Скажи краще, чому жалування припинили.

3-й з а л і з н и ч н и к. Правильно! Який такий порядок жалування не видавати?

1-а ж і н к а. Значить, з голоду подихати! Курка двадцять тисяч. Картопля п'ять тисяч. Діти пухнуть.

Галас.

С е к р е т а р. Та тихше-бо, товариші. Дайте сказати. Діло серйозне. Зарплатню припинили тимчасово, а хліб цими днями буде. Завтра будемо картоплю видавати.

2-а ж і н к а. І все брехня. Немає в них картоплі — бреше.

С е к р е т а р. Тихше. Я бачу, товариші, що у нас погіршилась дисципліна. Ми, товариші, на посту. Залізничники це все одно, як солдати, — в наших руках зв'язок, транспорт. Ми повинні життя не шкодувати за пролетарську диктатуру, а що ми конкретно бачимо. Конкретно ми бачимо, що машиністи і кочегари кидають паровози, йдуть, конешно, на село, в город. А хто ж поведе військові поїзди, товариші? Ось і сьогодні одержано наказа — негайно виділити двох машиністів для військових поїздів особливого призначення.

1-й з а л і з н и ч н и к. А куди? До яких мєстов?

С е к р е т а р. Цього ми не знаємо. Маршрут засекречений.

Галас. Увіходить Карфункель.

— Нема дурних! Хліба нема, грошей нема, добре тобі діло!

— І куди їхати? Шию зламати. Ні маршруту, ні профілів, всі містки потрощені, станції погоріли.

— Та ще обстрілюють з кожного лісу. Знаємо.

С е к р е т а р. Товариші! Товариші! Слухайте! Що ми бачимо конкретно? Диктатура пролетаріату бореться за робітничу владу. То невже в цей момент...

Двоє залізничників демонстративно підводяться і йдуть до виходу.

— Самі працюйте.

К а р ф у н к е л ь. Ага, я говоріль. Революція буде програваль.

Ч е р е в к о (схоплюється з місця). Товариші! Товариші! Опам'ятайтеся! Ви ж робітники — подивіться на ваші руки — вони зашкарубли, почорніли від нафти і сажі, від ключів і домкратів, від свердел і молотків, від гарячої пари. Хіба не для нас здобували волю пітерські московські, тульські робітники, хіба не вони прогнали Денікіна, Юденича, Петлюру? То невже ж тепер, після всіх зусиль і жертв, ми продамо справу революції, справу робочого класу? І коли щодня тисячі комуністів, тисячі робітників кидають фабрики, заводи, сім'ї і йдуть на фронт, щоб битись за нашу волю, — ми, ми зупинимо їх ешелони, випустимо пар з паровозів? Я старий, двадцять два роки не сходжу з паровоза, — то невже ж тепер, коли партія кличе нас на бій, коли товариш Ленін каже, що треба роздушити Врангеля, — я кину мій паровоз?

1-й з а л і з н и ч н и к. Звісно, — ти ж партєєць — зрівняв.

Входить схвильована Оля і кидається до Черевка. Бере його за руку.

Ч е р е в к о (відхиляючи її руки). Так, я партєєць, комуніст — вірно, товариші, — а хіба ви не робітники!

О л я. Андрію Трохимовичу, Андрію Трохимовичу! (Майже силоміць відводить його набік і щось йому тихо говорить).

К а р ф у н к е л ь. Ага! Я говоріль. Життя поклало на ваги свою руку.

Ч е р е в к о (хитаючись, вертається на своє місце. Оля тихо плаче на лавці). Товариші... зараз прийшла моя жінка і каже, що мій син... хлопчик мій вмирає... Якщо зараз не впорснути камфори — до ночі помре. То хіба ж це зупинить мене, примусить зійти з паровоза? Ні, товариші, — я ще міцніше натисну на важіль, бо й життя не потрібне ні мені, ні моєму синові, якщо переможуть вороги революції.

Великий рух. Шум. Троє залізничників схоплюються з місця і підходять до Черевка, простягаючи йому руки.

— Їдемо, Трохимич, їдемо!

Ч е р е в к о (витираючи сльози, тисне їм руки). Спасибі, товариші, спасибі, — не сумнівався.

К а р ф у н к е л ь. Алле таузенд! Це люди з залізним серцем.

X

З шумом вбігає Таратута.

Т а р а т у т а (кричить ще з порога). Товаришу Черевко, мамаша, — де ви? Дістав камфору, ріж її душу вареником, — аж цілих шість ампул!

О л я (скрикує). Боже мій, Таратуто! Де? Де? (Кидається до нього).

Т а р а т у т а. Получай, мамаша, получай, красуня, — та не реви, камфору підмочиш.

О л я (рвучко цілує Таратуту, бере пакунок і вибігає).

Рух. Крики.

— Молодець, Таратуто! Ура! Живеш, Трохимич, живеш! Видужає тепер твій хлопчик!

Ще один залізничник схоплюється з місця.

— Чорт з вами! Поїду і я!

Ч е р е в к о. Ну, Прокопич! От молодець!

Т а р а т у т а. Та куди їхати? На фронт? Ех, поїду і я з вами, товариші, — візьміть хоч кочегаром — я ж так само біля машини пораюсь. Візьмеш, товаришу Черевко?

Ч е р е в к о (радісно тисне всім руки). А чому не взяти? Тільки ж ти чув, товаришу, в мене маршрут секретний, куди їдемо — не знаємо, і коли повернемось — невідомо. А швидкість — скільки машина витримає.

Т а р а т у т а. Так цього ж тільки мені і треба. Цього я тільки й хочу. Дуй, жени — а куди, і сам не знаєш. Тільки б вітер у вухах свистів та озиратись було не треба.

Ч е р е в к о. Ну, тоді все гаразд. Не знаю, як хліб, а за вітер ручуся — буде. Спасибі тобі, друже, — повік не забуду.

Всі підводяться, розходяться з гомоном.

XI

Увіходять Ліда і Юркевич.

Л і д а. Жаль мені тебе, Лесику, та нічого не вдієш. Треба їхати.

Ю р к е в и ч. Як! Сьогодні? Зараз?

Л і д а. Адже ти чув — піде військовий поїзд особливого призначення. Мене призначають комісаром. Та й доїду скоріше і легше... Не сердься, Лесику, прощай.

Ю р к е в и ч. Знову... один... Знову розбита мрія... Казка моєї любові.

Л і д а. Не муч мене, Лесю... Мені і без того тяжко. (Цілує його в лоб). Що робити... (Зітхає). Не в час ти мене покохав, любий... Та й не такої тобі треба любові...

Ю р к е в и ч. Так, ти не тихий вогник щастя, золота мрія, до якої, наче дитина до свічки, я тягнувся всі ці роки. Тільки такий дурень, як я, міг вважати за тихе золото твоє блискуче пір'я — полум'яна птице революції... І як же боляче обпікся я об ці палаючі крила. Ну, що ж — прощай... (Одвертається). Лети в свої пожежі, невловима жар-птице.

Входять комісар військового поїзда.

К о м і с а р. Значить, ви їдете, товаришу?

Ч е р е в к о. Я готовий.

К о м і с а р. Ви ж знаєте, — поїзд особливого призначення.

Ч е р е в к о. Знаю.

К о м і с а р. Маршрут засекречений.

Ч е р е в к о. Зрозуміло.

К о м і с а р. Швидкість найвища.

Ч е р е в к о. Гаразд.

Т а р а т у т а. Красота!

К о м і с а р. Зміни, зрозуміло, нема. Коли ви повернетесь — не знаю. Стан колій невідомий.

Ч е р е в к о. Зате — мета, товаришу комісар, відома. Соціалізм.

К о м і с а р. Правильно. І за цю мету — всі наші сили, весь наш час. Шкода тільки (дивиться на годинник), що часу в нас мало.

Ч е р е в к о. Нічого, — примусимо і час нам служити.

Т а р а т у т а (в захваті). Цей примусить, товаришу комісар, — будьте певні. Він же майстер. Майстер часу. А я підмайстерок.

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Тільки я єсть майстер часу.

К о м і с а р. Значить, в путь. (Тисне Черевкові руку).

Ч е р е в к о. За справу робочого класу.

Л і д а. Прощай, Лесику. (Цілує Юркевича).

Т а р а т у т а. Прощай, браток, не сумуй. Вхопимо час за хвіст та й додому. Ех, і помчимо ж тепер, бережись усе на світі.

Всі виходять, крім Юркевича, що сідає за стіл, похиливши голову на руки. Свисток. Гудок. Поїзд відходить.

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

1929 рік. Та сама станція, але тепер її не пізнати. Старої, знайомої нам одноповерхової будівлі вже немає. Від неї лишилася сама лише бокова стіна, якої не встигли розібрати і за якою виріс високий корпус нового вокзалу. Він уже готовий, але закритий поки що риштованням, і тільки нагорі видно частину фасаду з великим станційним годинником. Саме його і закінчують зараз установляти майстер та його помічник, що піднялися по сходах на риштування.

Але будівля ще не закінчена. І хоч усі вільні стіни оздоблені гірляндами та червоними полотнищами гасел, хоч скрізь заметено і чисто, але стоять ще бочки з цементом, не прибрані ще драбини, відра, вапнярки. А на святкових полотнищах горять золоті написи:

"1929 рік. Привіт мужньому бійцеві за соціалізм машиністові Черевкові, делегатові V Всесоюзного з'їзду Рад!", "Хай живе п'ятирічка соціалістичного будівництва!"

І

Гучний удар станційного дзвона відкриває цю сцену. І зараз же починається метушня. Квапливо пробігають кілька спізнілих робітників, тягнучи лопати, відра, мотки дроту. Спішно проходять начальник станції, назустріч якому йде, застібаючись на ходу, секретар осередку. І відразу ж з усіх боків починають сходиться й збігатися залізничники; серед них знайомі нам Василь Іванович, Іван Терентійович та інші, а також музики залізничного оркестру.

С е к р е т а р (на ходу). Скоріше, товариші, скоріше! Оповістка! Через двадцять хвилин поїзд.

Н а ч а л ь н и к с т а н ц і ї. А де зустрічаємо?

С е к р е т а р. Та я ж казав — на пероні. А що ж Василь Іванович? То куди ж це він пропав? Він же промову мусить говорити.

Н а ч а л ь н и к с т а н ц і ї. Та осьдечки він, не роби паніки, Петре Михайловичу.

С е к р е т а р. Еге, добре тобі — паніки. А чого ж це бочок оцих не забрали? Я ж вам ще вчора казав.

Вбіга капельмейстер чех Куриця.

К у р и ц я. А де ж тромбон? Де цей лайдак — знову на базар побіг?

С е к р е т а р (до робітників на риштованні). Чи ви бачили? Досі з годинником возяться. Та що це ви мене зарізати хочете, чи що? Я ж тебе просив, Рабинович!

М а й с т е р з р и ш т о в а н н я. Та не хвилюйтесь, Петре Михайловичу, — все готово. Зате ж годинник буде — красота! Такого годинника навіть у Жмеринці немає. Не годинник, а музика!

С е к р е т а р. Так, музика — добре, що згадав. Дивись же, товаришу Куриця, не підкачай. Як тільки підійде поїзд — дуй, щоб, значить, конкретно і одноголосно, без жодних там воздержавшихся. А то в тебе, наприклад, на Перше травня, баси — гу-гу-гу! а самої музики й немає. І виходить відрив од мас і відсутність керівництва.

К у р и ц я (похмуро). Я своє діло знаю. А коли корнет-а-пістон заткнувся...

К о р н е т. У мене пауза була. Я не винен, що невірно вони пишуть.

С е к р е т а р. Я ж кажу — ноти є, а музики немає. Дивись, товаришу Куриця, не підкачай!

К у р и ц я. Добре, я своє діло знаю. А де ж тромбон?

Раптом невідомо звідки чути куряче сокотіння — ко-ко-ко-ко-ко!

С е к р е т а р (здивовано). Що таке? Це де курка?

К у р и ц я (розлючено). Що єст то за глумування, хто то дражніль ся?

С е к р е т а р. Та нічого подібного, товаришу Куриця, це вам здалося.

К у р и ц я. Як здалося, — я сам чув.

II

К у р и ц я. А де тромбон? Де цей лайдак? Завжди спізнюється. Певно, на базар побіг.

Знов чути вже енергійне куряче кудкудакання — куд-куд-кудак-куд-кудак! Загальне здивування, потім регіт.

С е к р е т а р. Що за неподобство! Де це курка? Товаришу Куриця, вживіть же заходів! Скандал!

К у р и ц я (розлючено). Я не дозволю подібні насмішки! Хто приносиль курка?

— Та нічого подібного, товаришу Куриця, це не ми.

Кудкудакання підсилюється. Вбігає захеканий ще один музикант — тромбон. Кидається до канапи і дістає з-під неї кошик.

Т р о м б о н. Звиняюсь, товаришу Куриця, — це моя. Сьогодні, знаєте, неділя, великий базар, то я по дорозі купив, дешево — за два карбованці. Та тихше-бо ти, дур-ко! Кш!

К у р и ц я. Зараз же забирайся геть, негіднику! От і працюй з таким народом. А ще тромбон! Тьфу!

Т р о м б о н. Я миттю. Віддам жінці і назад. (Біжить),

Регіт.

С е к р е т а р. Я тобі казав — відсутність керівництва. У тебе, товаришу Куриця, не керівництво, а курівництво.

III

Входить Юркевич. Він постарів, йому 42 роки, в чорних ще кучерях прозирають срібні нитки. Але вигляд у нього чудовий — елегантне

пальто і капелюх, обличчя випещене і самовпевнене, в руках шикарний чемодан. Озирається, підходить до секретаря.

Ю р к е в и ч. Добридень, товаришу! Дозвольте спитати, кого це тут проводжають? Або, може, зустрічають?

С е к р е т а р. Зустрічаємо, товаришу, зустрічаємо! Нашого робітника, машиніста. Він, знаєте, делегатом на Всесоюзному з'їзді Рад, і взагалі. Перший ударник. Тепер ось орден одержав. У газетах навіть писали. Машиніст Черевко.

Ю р к е в и ч. Черевко? Андрій?.. Андрій Трохимо-вич? Та що ви! То він ще живий, здоровий?

С е к р е т а р. А ви його знаєте? Конкретно?

Ю р к е в и ч. Ну, аякже! Я ж тут багато років прожив, у вашому місті. А скільки пережив... (зітхає) на оцій самій станції. (Озирається). Тільки де ж це вона? Нові стіни, годинник, скрізь риштування, все зовсім інше...

С е к р е т а р. Новий вокзал, товаришу, будуємо — справжній, як слід — незабаром відкриємо.

Ю р к е в и ч. Так, не пізнати... (Озирається). І подумати, що колись тут... Так, давно це було — з того часу я тут років вісім не був.

С е к р е т а р. Скажіть! А хто ви, пробачте будете?

Ю р к е в и ч. Я? Я Юркевич, письменник, — може, чули?

С е к р е т а р. Авжеж! Читали, читали ваші твори, дуже приємно...

Кілька чоловік вносять довгастий, труноподібний ящик. Слідом іде іноземного вигляду громадянин у котелку.

С е к р е т а р (наштовхується на носильників). Це що! Куди це ви! Назад! З глузду з'їхали? Знайшли час труни тягати.

С л у ж б о в е ц ь. Адже ж на поїзд.

С е к р е т а р. На поїзд? То чого преш цим ходом? Шляпа! Повертай назад!

Ящик виносять назад.

Ю р к е в и ч. Що це? Вмер хто, чи що?

С е к р е т а р. От йолопи! Знайшли час. Це в нас тут проживав один поміщик, колишній, знаєте, граф. Курівник.

Ю р к е в и ч. Лундишев? Та що ви? Так це він умер?.. От зустріч!..

С е к р е т а р. Він ще 1925 року вмер, а це його брат з Парижа, чи що, виклопотав, щоб забрати туди — за кордон. Нехай везе — нам цього добра не жаль.

Ю р к е в и ч. Так він умер... Кумедний був старий. Так і не діждався своєї принцеси Буль-Буль ель Газар...

С е к р е т а р. Пробачте, про що це ви?

Ю р к е в и ч. Ні, це я так. А скажіть... ви не знали часом однієї... товаришки... Званцевої... Ліди Званцевої?

С е к р е т а р. Званцевої? Ліди? Ну, аякже! Бойова була жінка — другої такої не буде. На всіх фронтах билася — і проти Денікіна, і проти Врангеля, і в Середній Азії. Щоб Ліди Званцевої та не знати! Вибачте, здається, знову оповістка. Іване Терентійовичу, піди довідайся, в чому справа.

Ю р к е в и ч (хвилюється). Бойова була... Значить, її немає. Вмерла. Бідна Ліда! Послухайте, ви не скінчили про Ліду Званцеву...

С е к р е т а р. Так, бойова була... поранена була тяжко — на Перекопі. Насилу врятували.

Ю р к е в и ч (хапає його за руку). Врятували? Значить, вона жива? Ви її потім бачили?

С е к р е т а р (не поспішаючи, закурює цигарку). Це кого, Ліду? Званцеву? Та вона ж і тепер тут.

Ю р к е в и ч. Як? Ліда тут! Та кажіть-бо!

С е к р е т а р. Ну, аякже — директор курячого радгоспу — за містом — ось у садибі цього самого графа, в його маєтку. У нього ж майже усе обладнання збереглося — ціле, знаєте, куряче місто — красота!

Ю р к е в и ч. Чудеса! Ліда розводить курей... Але як її побачити?

С е к р е т а р. Та вона щодня тут буває. Здається, і сьогодні буде. Ну, вибачте, мені треба. (До залізничників). Ну, товариші, пора. Ходім на перон. Зараз поїзд.

К у р и ц я. На місця! Увага! Губи на мундштук, пальці на клапани! Кроком руш!

Усі виходять на перон.

Ю р к е в и ч. Та ось де чекала її доля після всіх її бур! У курнику графа Лундишева. Неначе вона й справді золота курочка ель Газар, про яку стільки мріяв і не діждався старий... А я?

IV

Входить Карфункель. Його теж не пізнати. Шикарне пальто, капелюх, новенький чемодан.

Ю р к е в и ч. Як, це ви? Гер Фар... Фур... пробачте — Карфункель! Ви все ще тут?

К а р ф у н к е л ь. А, гер Юркевич! Так, я тут, але сьогодні я їду. Я ж казав вам, що їду додому і післязавтра буду в Гейдельберг. Рівно через півгодини я їду. (Він виймає чудового золотого годинника). Мій годинник знову йде. Я знову його заводиль, мій годинник, годинник мого життя. Ді ур мейнес лебенс, тринадцятого числа в шість двадцять я буду в Гейдельберг. Бачте, я казаль правду — іх гатте рехт.

Ю р к е в и ч (сміється). Так, але якого року? Ви казали мені це в тисяча дев'ятсот дев'ятнадцятому році, а тепер тисяча дев'ятсот двадцять дев'ятий. Маленька різниця — на десять років.

К а р ф у н к е л ь. Десять років, десять років! Зальбадерей! Ві все ж таки забуваль мій лекцій. Ві забуваль, що десять років і півгодини часом бувають рівні на справжній годинник часу. Десять років. Я викреслюваль їх з мій рахунок, ці десять років вашої революції. У мене мій рахунок, мій час — і я вірю лише моєму годинику.

Ю р к е в и ч. Ви занадто щедрі, майн гер, дивіться — не помиліться в рахунку. Проте що ж ви робили ці десять років? Чому не їхали раніше додому?

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Яка дурниця! Я не лічиль. Для мене це були ті півгодини, на які спізнився мій поїзд. (Дістає з кишені пачку листів і телеграм). Все гаразд. Час знову служить мені, як раніш. Я знову — майстер часу.

Ю р к е в и ч. Так, але ж ваші справи йшли, як видно, непогано. Хтось мені казав, що ви були десь головним інженером, мали свій автомобіль і таке інше. Чому ж ви тоді не поїхали додому?

К а р ф у н к е л ь. Чому? Чому?.. Я мусиль чекати.

Ю р к е в и ч. Де? На станції?

К а р ф у н к е л ь (ніяково). Ні... в іншому... в іншому місці.

Ю р к е в и ч. А! Розумію. В такому — з гратами. І довго ви... сиділи?

К а р ф у н к е л ь. Я ж казав вам, що я не лічиль цих дурних років. (Одвертається невдоволений). Це все проходиль, і сьогодні я їду. Я їду в Гейдельберг, де збудую нарешті мій геніальний годинник. О! Великий дзигармайстер Тобіас Рамінгер чекає моїх рисунків, і післязавтра ми почнемо роботу. І тоді — і тоді світ пізнає, що таке час. Люди пізнають, чому півгодини тривають часом довше, ніж десять років, і чому десять років старого такі не схожі на десять років юнака. Але ми це змінимо. Ми підкоримо час дужчим і розумним — ми, майстри часу, що будемо панувати на землі. І тоді світ уславить мене — першого майстра часу — Тобіаса Карфункеля. Прощайте, майн гер, назавжди.

Ю р к е в и ч. Дивіться, не довелося б повернутись.

V

Відчиняються двері, і двоє робітників вносять величезний ящик, весь обліплений ярликами з закордонними написами. Слідом за ними входить

Ліда. Тепер їй 36 років. Вона не те що постаріла, але змарніла, риси обличчя пом'якшали, легка тінь мудрості й суму лягає часом навколо її губ.

Р о б і т н и к и. Єсть, товаришу директор, — в цілості. (Ставлять на підлогу). Важкий, диявол!

Л і д а. Добре, добре. Ідіть же приготуйте грузовик.

Ю р к е в и ч (кидається до Ліди). Лідо!

Вона озирається, не розуміючи, потім скрикує і підходить до нього. Він бере її обидві руки і веде на авансцену. І так стоять вони, побравшись за руки, дивлячись мовчки одне на одного. Далека музика.

Ю р к е в и ч. Лідо!.. Яка зустріч! Лідо! Невже це знову ти!.. Знову ти, на оцій самій станції, де ми стільки пережили, стільки зазнали і муки, і щастя... Коли це було — вчора? Чи десять років тому?

Л і д а (усміхаючись). А ти все такий же — по-давньому ворогуєш проти часу?

Ю р к е в и ч. О, ні, я тільки намагаюся зрозуміти його капризи... Як майстер Карфункель. Ну, то розкажи ж, розкажи про себе, моя дорога. (Озирається на ящик).

Л і д а. Дивуєшся? Це, мій друже, інкубатор, виводити курчат. Поки що виписали з-за кордону, а тепер придивимося, навчимося — і самі такий же зробимо. Так ти ж не знаєш: я тепер директор пташиного радгоспу.

Ю р к е в и ч. Так, так, я вже чув.

Л і д а. Цей для нас малий. Нам потрібно принаймні на тридцять тисяч яєць, а цей всього лише на три тисячі шістсот. Адже ж господарство, в нас росте. Ти знаєш — курку чекає велике майбутнє. Вона повинна нагодувати — і як ще нагодувати! — наших трудящих. Пташине господарство найвигідніше, найскоріше щодо результатів.

Ю р к е в ич. Ти, як Генріх IV, мрієш про курку в супі у кожній хаті.

Л і д а. Що там твій —Генріх! Ніякому Генріхові й не снилося, що може дати лише один такий радгосп, як наш. Їдьмо до нас — я тобі покажу наше господарство. Наші інкубатори, палісадники, де гуляють кури, пташники, де вони зимують, "брудергауз" — пансіон для молодих курчат. Кожна майже курка несе в нас по сто п'ятдесят, по двісті яєць на рік. Ось і порахуй — скільки м'яса і скільки яєць. Дев'ять пудів курячого м'яса і півпуда яєць на рік від однієї лише курки! А в нас їх п'ятнадцять тисяч штук — і все племінні. Значить, на рік сто тридцять п'ять тисяч пудів самого лише м'яса. Але ж це тільки початок. Через два-три роки ми дамо півмільйона, мільйон пудів м'яса!

Ю р к е в и ч. Мила Лідо! Ти все така ж палка — і на війні, і в мирний час.

Л і д а (сумно посміхається). Смієшся... Так, колись воювала, весь Сибір, Забайкалля конем проїхала, з Врангелем билася, з Колчаком, японцями. А тепер — куряча мама, квочка, курчат виводжу. (Одвертається).

Ю р к е в и ч. Та що ти, люба! Хіба я хотів тебе образити.

Л і д а (зітхнувши). Нічого. Ну, а ти як? Та я знаю, читала — став відомим письменником. Чула про твої успіхи. Про тебе говорять, пишуть...

Ю р к е в и ч. І лають при цьому чимало.

Л і д а. Вартий, мабуть, коли лають... Не збивайся з дороги... Так, різні в нас вийшли шляхи.

Ю р к е в и ч (лагідно). Ти сама свій вибрала, Лідо...

Л і д а (знову повеселівши). Так, а де ж ця моя красуня? Я й забула зовсім про неї. Товаришу Таратуто, агов!

Ю р к е в и ч (здивовано). Як, Таратута? Та хіба він тут?

Л і д а. Ну, аякже! Він у нас і завгосп, і завтранспорту, і оператор по виводженню курчат.

Ю р к е в и ч. Таратута виводить курчат! Таратута — гроза всіх курей, куряча смерть, а тепер... Чудеса! Курчат виводить.

Л і д а. Та ще як виводить! За кожним немов нянька ходить.

Ю р к е в и ч. І не давить?

VI

Цієї хвилини входить Таратута. Як і колись, веселий і шумний. В руках у нього середніх розмірів ящик, теж з закордонними наліпками.

Л і д а. Ну, що? Ну, що? Як вона, Таратуто? Доїхала добре, наша принцеса?

Т а р а т у т а (весело). Живісінька! Живенька бувша принцеса, нетрудовий елемент. Балакає. Ми з неї швиденько пролетарку й ударницю зро... (Помічає Юркевича). Га! Кого я бачу! Товаришу Юркевич! Ваше благородіє! Ха-ха-ха! Яким вітром! Чудеса — і все на світі!

Ю р к е в и ч. Таратуто! Друже мій любий! (Цілуються і довго тиснуть один одному руки). Та невже ж ти споважнів і на землю сів?

Т а р а т у т а. Ох, сів, товаришу Юркевич, та ще як сів — прямо на курячі яйця. Часи тепер, брат, не ті — і все на світі.

Ю р к е в и ч. Але ж ти переміг час, Таратуто.

Т а р а т у т а. Де його перемогти! В нього, браток, свої закони — ач куди привів — соціалізм будуємо.

Ю р к е в и ч. Ну то й добре. Адже ж ти сам за нього свого часу бився — мчав йому назустріч і по шляхах, і без шляхів.

Т а р а т у т а (у захваті). А які ж часи були, товаришу Юркевич, які часи! Ех! Пам'ятаєш, товаришу директор, нашу молодість? Як скакали, не жаліючи голови, без доріг, через степ, через час, через усе на світі. Тільки вітер у вухах свистів та роки мигтіли. Ех, навіть згадати — так дух забиває!

Л і д а. Так... Неповторні були роки... легенда... казка...

Ю р к е в и ч. Та не весь же вік мчати, Таратуто, треба ж колись і приїхати. Для того й революцію робимо, щоб потім будувати. А то виходить Бернштейнівська теорія — рух, мовляв, усе, а мета — ніщо. Тільки б, мовляв, їхати.

Т а р а т у т а (зіхтає). Так-то воно так, товаришу Юркевич, а все-таки як подумати... Чим я був і до чого дійшов. Ех! Мчав через поля і гори, скільки курей передушив на своєму віку, а тепер сам квочкою став. Курчат виводжу в інкубаторі. На яйцях сиджу, як курка.

Ю р к е в и ч. Це тобі відплата, Таратуто, за курячі душі.

Л і д а (сміється). Та годі тобі, Таратуто, пора. Покажи мені краще нашу принцесу.

Ю р к е в й ч. Та яку принцесу? Боже мій, невже?

Т а р а т у т а. Бувшу, товаришу директор. Зводьте. (Знімає передню стіну з ящика і ставить його на стіл). Ех, щастя твоє, ципочко, що не попалася ти мені десять років тому. Лежала б ти догори ніжками — і ваших нет.

Л і д а (сміється). А яка ж красуня — дивись, дивись, Лесю! Дивись, яка розкіш!

Ю р к е в и ч. Курка!

Л і д а. Ну, звичайно ж, курка. Це наша принцеса Буль-Буль ель Газар, — пам'ятаєш?

Ю р к е в и ч. Та що ти!

Л і д а. Пам'ятаєш, як ти проміняв мене колись на курку, ну, а тепер...

Ю р к е в и ч. А тепер ти відплатила мені тим самим.

Л і д а. Та вже розумій як хочеш. Мила! Подивись, яке в неї пір'ячко, які груди, голівка. Як золото горить!

Ю р к е в и ч. Та невже ж це й справді та сама Буль-Буль ель Газар, про яку стільки років мріяв наш приятель граф!

Т а р а т у т а. Бувший, товаришу Юркевич.

Л і д а. Ну, аякже! На чому іншому, а на курях він розумівся добре. Я таки дістала її з Парижа — знайшла. О, вона не дешево нам коштувала, мабуть, не дешевше, ніж хотіли за неї колись з твого графа — зрозуміло, на радянські гроші.

Т а р а т у т а. З бувшого, товаришу директор.

Л і д а. Що з "бувшого", Таратуто?

Т а р а т у т а. З бувшого, кажу, графа.

Ю р к е в и ч. Та вже він тепер і справді "бувший", Таратуто, — вмер. І як дивно... За десять хвилин перед цим несли його труну в вагон, і, може, в цей самий час вносили сюди ящик з його курочкою, з його улюбленою мрією. Ось коли діждався він своєї принцеси.

Т а р а т у т а. Так це його тягли? Чудеса!

Ю р к е в и ч. І ось знову курка! Хвалити бога, цього разу не на моїй дорозі. А подумати — скільки разів влітала вона, сокочучи, в моє життя! Ну, що ж, ти задоволена тепер з своєї курочки, Лідо?

Л і д а. Ще б пак! Вона буде в нас родоначальницею нової породи. Знаєш ти, скільки яєчок несе вона на рік? 300 яєчок — мало не щодня по яєчку. Ось і порахуй. Вона сама нагодує через десять років своїм потомством цілу республіку. Радість моя! Красуня моя золотава!

Т а р а т у т а. Чуєш соціальне замовлення, бувша принцесо? Тож-бо! У нас, брат, дайош зустрічний. Це тобі не Париж. Старайся.

Л і д а. І знаєш, коли я дивлюся на цю курочку, я починаю розуміти, що таке час. Час — це те, що ми захочемо з ним зробити, що ми зуміємо в нього вкласти. Коли твій граф...

Ю р к е в и ч. Та який він мій?

Л і д а. Ну, все одно. Твій граф десятки років розводив кури і мав з них дурну втіху тільки для себе самого. І коли б він навіть здобув собі цю курочку, цю принцесу Буль-Буль ель Газар, — він милувався б нею сам, мов якоюсь золотою мрією. І марно проходив би час, і даремно несла б вона свої золоті яєчка — ця мудра курочка часу: вони б нікого не радували, нікому б не дали життя. А ти знаєш, яєчко — це ж час, запечатана потенція часу.

Ю р к е в и ч. Ти стала філософом, Лідо.

Л і д а. Так, так... смійся. А в нас кожне яєчко, що знесе за один тільки день ця курочка, розгорне нам потім місяці, роки енергії.

Ю р к е в и ч. Ого! Рік за день — які в тебе масштаби, Лідо.

Л і д а. Це масштаби мільйонів, що підкорили собі час, Лесю.

Т а р а т у т а. Ну, то я пішов. (Бере клітку і йде до виходу). Ходім, моя курочко, дивися ж, — наробиш нам часу, щоб стало надовго. (Виходить).

Л і д а. Неси, ми зараз теж поїмо... (Вона спиняється на півслові).

VII

Цієї ж хвилини вбігає маленька дівчинка, років восьми, і біжить до Юркевича.

Д і в ч и н к а. Таточку, тату! Ти тут? А ми з мамою тебе скрізь шукаємо. Мама тут, у садочку.

Л і д а (вражена). Ти... жонатий?.. У тебе дівчинка?

Юркевич мовчить, похиливши голову. Велика пауза.

Ю р к е в и ч. Я зараз... повернуся. Почекай тут, Ніночко. Я зараз... посидь тут з тьотею.

Швидко виходить.

Л і д а (проводить рукою по чолу). Жонатий... Вже багато років.

Пауза. Чути далеку музику.

Л і д а (притягає до себе дівчинку). Його дівчинка... Скільки тобі років, дитя?

Д і в ч и н к а. Вісім років.

Л і д а. Вісім років... Вісім років... Дев'ять років щастя! Дев'ять років тому я була молода і любима... Дев'ять років!.. Неначе це було вчора. Дев'ять років, які я віддала революції... Замість них... замість них я могла мати таку ось дівчинку. (Притягає до себе і цілує дівчинку). Ось таке своє дитя.

VIII

Входить Таратута, шумно уриваючи ліризм цієї сцени.

Т а р а т у т а. Готово, товаришу директор. Поїхали. Все гаразд, кругом шістнадцять — і все на сві... (Дивиться уважно на Ліду). Та що з тобою, товаришу директор, неначебто в тебе фари спітніли, підмокли? Ага!.. Ось воно що... Згадала минуле, жалієш, що в тебе такої дівчинки немає. Ну, так це, брат, пусте діло!

Л і д а (витирає очі). Нічого, Таратуто, вже пройшло.

Т а р а т у т а. Та й де б ти знайшла таку дівчинку? Товариш Юркевич — хороший хлопець, душа-чоловік, але, правду кажучи, не наш. Одне слово — гнила інтелігенція. І добре ти, значить, зробила, що тоді його кинула. Тепер і сама бачиш.

Л і д а. Правда, Таратуто, правда! Час — великий суддя, він кожному присудить по заслугах, кожному вкаже його місце. Моє місце тут, а його... Ну, прощай, дитя. (Ще раз цілує дівчинку).

IX

Цієї хвилини чути жіночий голос, що кличе дівчинку: "Ніночко, Ніно! Де ти?"

І зараз же входить Софія Петрівна, її подоба стала ще характернішою, і доводиться признатись, Софія Петрівна чимало-таки допомагає природі, щоб затримати свою молодість, яка вже минає.

С о ф і я П е т р і в н а. Ти знову не слухаєш, негідне дівчисько! Мама хвилюється, турбується, а вона — вредна дитина... Де тато?

Входить Юркевич.

Нарешті! Де ви пропадали? Я вас дві години шукаю по цілому вокзалу.

Ю р к е в и ч. Та я ж весь час тут, тільки цигарок зайшов купити.

С о ф і я П е т р і в н а. Ви хочете, щоб ми спізнилися через ваші дурні цигарки? Що за кара божа з таким чоловіком!

Ю р к е в и ч. Та що ти, моя дорога, — поїзд через сорок хвилин.

С о ф і я П е т р і в н а. Вам би тільки сперечатися. Ходім!

Ю р к е в и ч. Зараз. (Підходить до Ліди). Ну, до побачення. (Бере її руку).

С о ф і я П е т р і в н а. Олексію Степановичу, я йду!

Ю р к е в и ч (зітхає). Прощай, Лідо!

Виходить за Софією Петрівною і дочкою.

Т а р а т у т а. Бачила? Ось куди йшла його дорога... Ех!..

X

На пероні рух. Дзвін. Чути далекий, невпинно наростаючий гудок паровоза. І зразу ж вибухає урочистий марш, яким зустрічають поїзд.

Ще хвилина — і він влітає на перон.

Входять Черевко, Оля, секретар і всі попередні, крім оркестру, який залишився під вікном. Привітання, вигуки, Ліда і Таратута підходять до Черевка і тиснуть йому руки. Секретар говорить своє привітання, але музика заглушає його слова.

С е к р е т а р (махає у вікно на оркестр). Та тихше-бо ви, чорти, — нічого не чути!

Музика замовкає.

С е к р е т а р. У нас, товариші, мало часу, і я скажу тільки головне. Адже Андрій Трохимович знову їде, їде далі — на Дніпробуд, на інші новобудови. А їде він, товариші, тому, що путь його не скінчилася і поїзд його йде все вперед і вперед. А почалася ця путь ще дев'ять років тому — в тисяча дев'ятсот двадцятому році, коли мчав Черевко на своєму паровозі на фронт, ведучи в бій червоні ешелони. Не знав він тоді ні колії, ні станцій, не знав конкретно і коли повернеться додому. Тільки знав і вірив, що колія ця правильна, що приведе вона, товариші, до соціалізму. Не лічив він тоді і часу — а примусив його служити революції. І за тижні, за місяці на розбитому паровозі перегнав він тоді роки — бо тільки за роки можна було зробити те, що зробили тоді за тижні Черевко і червоні бійці на фронті. Бо вони загнуздали час, товариші, — всі ці майстри заводів, паровозів, шахт. Вони стали майстрами часу, товариші! Тепер їх поїзд рушає далі. Він їде, товариші, з Всесоюзного з'їзду Рад, де ухвалили п'ятирічку соціалістичного будівництва, за яке десять років тому билися і вмирали наші робітники і селяни — майстри великого Жовтня. То хай живе наш кращий борець і майстер Черевко, що беззмінним машиністом провів свій поїзд з полум'яних днів Жовтня і веде його все далі і далі по шляхах і станціях великої будови — до соціалізму!

Привітання. Музика.

Входить хмурий, пригнічений Карфункель, бгаючи в руці телеграму і лист.

Ч е р е в к о. Спасибі, товариші, спасибі. Так, майстри, кажеш, часу? Велике це слово сказав ти зараз, Петре Михайловичу!

К а р ф у н к е л ь. Зальбадерей! Знову їхній час. Все пропало! Фабрика закрита, Рамінгер поїхав у Росію. Вони, а не я, майстри часу.

Ч е р е в к о. Майстри часу... хм. І справді — навіть не віриш собі, коли згадуєш тепер, скільки наробили ми тоді ділов за короткий час,

коли воювали проти білих! Але загнуздавши тоді час, ми його не випустимо, товариші, і тепер. І коли на з'їзді нам показали величезну карту Союзу, на якій світлими крапками засяяли всі ті заводи, що ми повинні збудувати за п'ятирічку, — прямо скажу, товариші, в багатьох перехопило дух. Бо велика ж, величезна, прямо скажу, робота та. Але ми... ми, товариші, знаємо. Ми знаємо, що збудуємо всі ці фабрики, заводи, електричні станції саме за п'ять років, а може й скоріше — за чотири роки. Бо час, товариші, ми перемогли ще тоді, на фронті, коли билися і вмирали за Жовтень. І якщо тоді зуміли за рік здобути те, на що потрібно десять років, то зуміємо й тепер за чотири роки збудувати фундамент соціалізму. І збудуємо, товариші, збудуємо, бо знаємо нашу мету і віримо нашій партії, яка нас до цієї мети веде!

Привітання. Музика.

К а р ф у н к е л ь. Алле таузенд! Я десять років не міг зсунутися з місця, а вони за чотири роки хочуть перебудувати світ.

С е к р е т а р. Повертайся скоріше, Трохимовичу! Незабаром ось станцію закінчимо — а годинник і зараз уже готовий. Бачиш? Краса?

Ч е р е в к о (усміхається). Так і треба, товариші, — годинник на будівництві перше діло. Він же хазяїн — око п'ятирічки. В нього тепер свій рахунок — соціалістичний.

Л і д а (підходить до Черевка і бере його руки). Так, так, адже ж ти знаєш, ти чув там на з'їзді, Трохимовичу, як лічать час мільйони. Скажи ж, де поклали першу зарубку, де наша перша мить, Черевко?

Ч е р е в к о. П'ятирічка, товаришко Званцева, п'ятирічка!

К а р ф у н к е л ь. П'ятирічка! Зальбадерей! Вони знову хочуть украсти мій час, як украли вже десять років мого життя, як украли мого майстра, великого дзигармайстра Гейдельберга.

Л і д а. А далі? А далі?

Ч е р е в к о. А далі? Ще п'ятирічка... Якби ти бачила, яка це широчінь, яка це лічба! Дух забиває!

К а р ф у н к е л ь. Їх лічба, знову їх лічба. За що ж тоді я, за що я віддав мої десять років!

Л і д а. Так, це наша лічба, це наші зарубки, які ми робимо на годинику історії. І від цих зарубок, від цих блискучих моментів змінюється обличчя землі. Ми вже робили такі зарубки, Трохимовичу. Ми робили їх там, на фронтах, коли п'ять років здавалися нам як коротка мить — а коштували ста років, бо потрясли і змінили весь світ.

К а р ф у н к е л ь. Вона прочитала мої думки. (Кидається до Ліди). А, це ти вкрала мою велику ідею! Це ти зрозуміла, що мить не вміщується в часі, що вона може бути і хвилина і десять років! А! То віддай же мені мої десять років, які відняла у мене ваша революція!

Т а р а т у т а. Та що він, з глузду з'їхав, цей німець? Ану, котіться, гражданін!

Л і д а. Стривай, не чіпай його, Таратуто! В чому справа, майн гер?

К а р ф у н к е л ь (несамовито озирається, стихає, проводить рукою по чолу). Нішефо... Залвбадерей!.. Я загубиль мій час. Я загубиль мій годинник!

Т а р а т у т а. Ось воно що! Годинника поцупили. Це буває...

К а р ф у н к е л ь. Десять років я чекаль цієї хвилини. Десять років я мріяв про хвилину, коли поїду в Гейдельберг, щоб робити мій великий годинник. І коли нарешті настав мій час, коли я хотів уже сісти в вагон,

щоб їхати туди, де чекає мене справа мого життя, — я одержав цього листа.

Л і д а. Ну, і що ж?

К а р ф у н к е л ь. У Германія нема більш наука, в Германія нема більш роботи для вчений голова і майстерний рука. Фабрика Рамінгер, що робила найточніший механізм у світі, робить тепер мишоловка і будильник за дві марки і двадцять пфеніг.

Т а р а т у т а. І гарні будильники?

К а р ф у н к е л ь. А великий Рамінгер поїхав у Росію шукати робота. В Росію, де більшовики навчилися робити час, де роблять такі годинники, як ці годинники п'ятирічки. О! (Рве на собі комір).

Л і д а. Заспокойся, майн гер! Наша країна вміє цінити великих майстрів, якщо вони хочуть чесно працювати.

К а р ф у н к е л ь. Геть! Ніколи! Я не дозволю сміятися з мене. Віддай мій час! Віддай мою мить, яку я впіймав з часу і прибив золотими цвяхами моєї волі. А! Коли так — я поверну назад ваш час. Час не має ні кінця, ні початку, він заперечує себе, він може йти назад. А! Їх гатте зі відерферлянген — я буду повернуль його назад, на двадцять, на двісті років. Ви ще пізнаєте, що таке влада німців, коли вони захоплюють весь світ!

З цими словами Карфункель кидається до риштування і біжить по сходах нагору.

Л і д а. Зупиніть його! Він упаде, безумний!

XI

І справді, тієї ж хвилини крик Карфункеля, що біжить по дошках, раптом уривається і десь нагорі чути стук тіла. Всі кидаються до риштування, але зупиняються на півдорозі, бо чути різкий удар дзвона, за яким входить начальник станції, і прямує до Черевка. Тільки Таратута встиг вибігти на риштування

Н а ч а л ь н и к с т а н ц і ї. Пора, Андрію Трохимовичу, відправляю.

Л і д а. Значить, їдеш, Трохимовичу, — ну, прощай!

Ч е р е в к о. Їду, товаришко Званцева, їду. Спочатку на Дніпробуд, звідти на Нижегородський автомобільний, а потім на паровозобудівний у Харків. Там, мабуть, і лишуся. Та ні, не лишуся й там — усе б їхав та їхав, вперед і вперед, до самого Уралу і далі. Скрізь, де зростуть блюмінги і цехи, де загоряться вогні п'ятирічки, де пройде наш поїзд соціалізму. Адже його ніхто не зупинить, ніхто не поверне назад — ось як хотів цей німець. Так, а де ж він, до речі?

Т а р а т у т а (тихо спускається по сходнях). Помер.

Л і д а. Як помер! Та не може бути! Що ти кажеш, Таратуто?

Вигуки. Рух.

Т а р а т у т а. Так і впав біля годинника. Мабуть, від розриву серця.

Л і д а. Як це дивно! Він хотів зупинити, повернути назад наш час... І напевно знайдуться божевільні, які спробують це зробити, — не тепер, то через десять років. Ви чули, як він кричав про німців, що вони захоплять землю — мабуть, у них ще є... таке божевілля в мозку...

Ч е р е в к о. Мабуть... не навчив їх вісімнадцятий рік, коли довелося тікати з усіма машинами та гарматами.

Л і д а. Так, вони давно зазіхають на Україну, на наші безкраї степи та простори — вони і справді хотіли б і відкинути світ на сотні років назад, щоб повернути часи середньовіччя. Та даремна мрія. Бо хоч би й захопили вони нашу землю, весь народ повстав би як один за свою Вітчизну, яку він створив і виплекав у ці радісні роки, коли примусив час працювати для себе, для щастя оновлених людей. І не повернути ніколи назад дзигарів історії!

Ч е р е в к о. Нехай спробують! Ми тоді знову підемо в бій, Лідо, як колись! Ну, а поки — прощавай. До побачення, товариші! Їдемо. Ходім, Олю, пора.

Дзвінок. Гудок. Черевко, Оля та інші пішли в поїзд.

Т а р а т у т а (кидає шапкою об землю). А щоб вас, усіх, ріж мою душу вареником! Кину своїх курчат і теж поїду.

Л і д а. Не сумуй, Таратуто, поїдемо й ми! А простір, простір який попереду!

Завіса.

1933